

LGBTT BİREYLERİN TOPLUMSAL KONUMLARI¹

Prof. Dr.-Ing. Şenel ERGİN

Başlarken

Cinsel çeşitliliği, cinsel fantezileri aşan kararlılık durumunda, kişilerin “**cinsel seçimleri**” olarak gören anlayıştan, “**cinsel eğilimleri**” anlayışına geçiş gerekiyor.

Cinsel etkinlik türü süreklilik gösteriyorsa, bir seçim konusu olamayacak denli biyolojik-fizyolojik temele dayanmaktadır. Bu nedenle küresel sosyal hareket içinde temel insan gereksinimi olarak ele alınır ve cinsel baskıdan arındırılmış bir “dünya” talep edilir.

Özetle, temel insan hakları temelinde irdelenen cinsellik, temel kişi hakkı olarak, gerekli özgürlük alanına sahip olmalıdır.

Konu günümüzde, gerek sosyal gerek fiziksel mekânda bir özgürlük sorununa dönüştürülmüştür.

Bu nedenle “sorun”, sosyal – siyasal bir proje olarak ayakta kalmasına çaba harcanan Avrupa Birliği’nde de asal konular arasında yer alır. Giderek AB üyeliğinde aranan koşullar arasında, LGBTT grubundaki insanlara tanınan haklar ve yaratılması istenen özgürlük alanları talep edilmektedir.

Fiziki planlama edimi şehir planlama ölçeklerinde, kentsel alan bütünlüğünü gözardı etmeden, talep edilen her mekân gereksinimine uygun yer üretmek ve göstermekle yükümlü olduğundan, öteki mesleklerin tümünden öncelikle, tıp ve hukuk alanlarıyla ortaklaşa çalışarak, duruma uygun çözümler üretmek zorundadır.

Son olarak üzerinde tartışılması gereken bir konu da, durumun toplumsal formasyon bağlamında ideolojik düzlemde değerlendirilmesi gereken bir öneme sahip olduğudur.

Eşcinsel Hareketin “sistemi sarsma kapasitesi” bulunduğu ve bunun da hareketin içindekiler tarafından dillendirilmesi konusu, toplumsal – ideolojik yapı bağlamında özenle ele alınmalıdır.

¹ Bu çalışma, “**Cinsel Alanda Öteki Olarak Tanımlanan Nüfusun Kentsel Alan Kullanımı: Ankara ve İzmir Örneği**” başlıklı, Dokuz Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen **2011.KB.FEN.039 No’lu Bilimsel Araştırma Projesi** için hazırlanmış ve Proje raporuna bir bölüm ve bir alt bölüm olarak eklenmiştir. “**Başlarken**” başlığı altında yazılanlar ise Raporunda “**ÖNSÖZ**” başlığı altında verilmiştir.

Kavramlar

Günümüz siyasal evreninde bireysel özgürlükler bağlamında küresel düzeyde seyreden sosyal hareketlilik gözlemlendiğinde net olarak görünen o ki, biyolojik cinsiyet, cinsel eğilim ile toplumsal cinsiyeti doğrudan belirleyemiyor. İkisinin arasındaki doğallık ve zorunlu ardardalık - içiçelik çözüldü.

Fenomenolojik bağlamda kalan felsefe çalışmaları ile fenomenolojik sosyoloji ve cinsiyet sosyolojisi çalışmaları son yirmi yılda gündemi belirleyecek ve sosyal alandaki hareketi yönlendirecek güçte felsefi ve bilimsel bilgi üretmektedir.

Cinsiyetin biyolojik anlamda geri çevrilemez olduğu kabulüne karşın, ki **Querr** tartışmaları² bağlamında biyolojik cinsiyetin de performatif (icraî) olduğu konusunda felsefi – bilimsel bilgi üretilmektedir,

toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa edilmiş olduğu, ki bu görüş alanda yaygın olarak kabul edilen bir görüştür,

bu anlamda da cinselliğin ve cinsel eğilimin hem biyolojik cinsiyetin nedensel sonucu olup olmadığı hem de biyolojik cinsiyetin de inşa edilebilir (performatif - icraî) olduğu üzerinde bilim evrenindeki muhafazakâr modernlerle liberal postmodernler halen tartışmaktalar.

Günümüz dünyasında gittikçe genişleyen bireysel özgürlükler bağlamına alınan cinsel özgürlüğün sınırları, modernist algının sınır bilincini her gün biraz daha belirsizleştirmektedir.

² Queer tartışmalarının odak noktası öncelikle, heteroseksüelliğin (dolayısıyla heteronormativitenin) sözde doğallığını sorgulamak ve görünür kılmaktır. Bu şu demektir: toplumsal değer ve kurumların tümü, gelenek – görenek kapsamındakiler de dahil olmak üzere çevrimdeki bütün değerler **tarihseldir**. Sürekli bir akış içinde değişime uğrarlar. Herhangi bir şeyin – değer, nesne, kurum v.b. - “neliği” bağlamında tarihselliğinden de söz edilebilirse, o şeyin aynı anda doğallığından söz edilemez. Bu tartışmalara örnek olarak son zamanda yayınlanan birçok çalışma örnek olarak gösterilebilir:

“**Cinsel Yönelimler ve Queer Kuramı**”, Cogito – üç aylık düşünce dergisi, Yapı Kredi Yayınları, sayı:65-66, 471 s., 2011, İstanbul.

“**Cinsellik Muamması – Türkiye’de Queer Kültür ve muhalefet**”, der.: Cüneyt çakırlar ve Serkan Delice, Metis Yayınları, 588 s., 2012, İstanbul.

“**Queer Tahayyül**”, der.: Sibel yardımcı, özlem Güçlü, Sel Yayıncılık, 2013,

Butler, Judith, “**Cinsiyet Belası – Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi**”, Metis Yayınları, 246 s., 2008, İstanbul.

Ayrıca Toplumsal Cinsiyet üzerine yapılan çalışmalar da zorunlu olarak Queer kavramı ile ilişkilendirilmek durumundadır. Konuya böyle bakıldığında, cinsellik bilgi üretim alanında yapılan çalışmaların günümüzdeki ilgisi Queer Kavramı’nda / Kuramı’nda yoğunlaşmaktadır.

Bundan dolayı çalışma kapsamında cinsiyet sosyolojisi bağlamında alana ilişkin terim ve kavramlar, olabildiğince tarihsel bir akış içinde ve birbirine olan bağlantıları da göz önüne alınarak verilmiştir.

Cinsiyet Kavramı - Biyolojik Cinsiyet Kavramı – Seks

Cinsiyet, biyoloji bilgi üretim alanının ürettiği bilgilere göre öncelikle ve sadece, biyolojik cinsiyeti ifade eder.

Doğada canlılığı ifade eden beslenme zincirinin (şimdilik) en son halkası, üst düzey gelişmiş bir organizma olan insanın genetik, fizyolojik ve anatomik karakteristik özelliklerini verir. Bu nitel özelliklerin de, üreme organları ve sistemleri üzerinden iki temel biçimde farklılaşması **cinsiyet** olarak dillendirilir.

Özetle cinsiyet, bedenle – biyoloji ile ilgilidir. Taşıdığı özelliklere göre de insan denen canlı **dişi ve erkek** olarak iki ayrı cinsiyetle tanımlanabilir. Görünürde sahip olunan cinsel organ belirleyicidir: penis ve testislerin sahipliği erkek, vajina ve yumurtalıkların sahipliği de dişi olduğunu gösterir.

Ancak doğa, insan bedenleri de dahil, canlılık alanında, onları tanımlayıcı karakteristik özellikleri her zaman yüzde yüz temiz – duru oranlarda tutmaz; yüzde yüz dişi bedenle yüzde yüz erkek beden arasında oluşumsal ve işlevsel bir gerilimli cinsiyet farklılık alanı bulunmaktadır.

Bu oluşumsal ve işlevsel cinsiyet farklılık alanında çalışan akademisyenlere göre³, “biyolojik olarak nasıl sınıflandırıldığına bağlı olarak” ikiden fazla, beş farklı hatta daha da fazla cinsiyet olabilir.

Hermafrodit Terimi - İnterseks Terimi

Bu terimler öncelikle, yukarıda sözü edilen oluşumsal ve işlevsel cinsiyet farklılık alanını tanımlarlar.

Biyolojide, eril ve dişil olarak kümelenen üreme organlarının her ikisine de tam işlevselliği içinde sahip olma durumuna **hermafrodit** denildiği ve insanların bu bağlamda hermafrodit olamayacağı bilgisi verilmektedir.⁴ Bilindiği gibi, biyolojide bu cinsiyet grubuna örnek olarak kaplumbağalar gösterilir.

³ Bu alanda, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsellik üzerine çalışmalarıyla tanınan feminist araştırmacı **Anne Fausto Sterling’in Beş Cinsiyet makalesi** önemlidir. Kendisi, “**8 Mart 2013 - Anne Fausto Sterling Konuşması ve Gece Yürüyüşü**” için Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Forumuna (konu: "Doğa mı Kültür mü? Feministler Toplumsal Cinsiyet Farklarını Nasıl Tartışıyor?"), davetli konuşmacı olarak katılmıştır.

⁴ “ **Hermafrodit** sözcüğü, Yunanca Hermes (tanrıların ulağı, müziğin koruyucusu, düşlerin yöneticisi ya da malların (çiftlik hayvanlarının) koruyucusu olarak da bilinir) ve Afrodit’ten (cinsel aşk ve güzellik tanrıçası) gelir. Yunan mitolojisine göre bu iki tanrı, Hermafroditus’un anne ve babasıymış. Hermafroditus onbeş yaşında bir su perisine âşık olmuş ve onunla hemvücut olmuş, böylece yarı erkek yarı dişi olmuş. Bazı gerçek hermafroditlerde testis ve yumurtalık ayrı ayrı ama çift yönlü olarak gelişir, bazılarındaysa birlikte aynı organın

İnterseks terimi ise, hermafrodit terimi ile belirlenen halin dışına düşen alanın tamamını tanımlamaktadır. Karakteristik özellik olarak, insanın kromozom yapısı ile genital yapısı arasındaki uyumsuzluğu gösterir. Örneğin, kromozom yapısı dişi, ancak genital organların görünümü erkek gibidir; ya da tersi durum söz konusudur.

“Feminist Kadın Çevresi”, LGBTT Hareketinin geliştirdiği terminolojiyi temel alarak, “LGBTT Hareketi Üzerine Sözlük Çalışması”⁵ yapmıştır. İlgili alan yazını taranarak yapılan bu çalışmaya göre, standart tıpta interseks terimi üç alt grubu kapsamaktadır:

- **herm**: Erkek ve dişi özelliklerin karışımına sahiptir. Testisleri ve yumurtalıkları bulunur.
- **merm**: Testisler ve kadın cinsiyet organlarının bazı unsurları vardır, ancak yumurtalıklar bulunmaz.
- **ferm**: Yumurtalıklar ile erkek cinsiyet organlarının bazı unsurları bulunur, ancak testisler yoktur.

İşte cinsiyet durumundaki bu son üç farklı “hal” de kaale alındığında, cinsiyet çeşitliliği en az beşe çıkacaktır.

Kendi kişisel interseks durumundan hareketle sosyal yaşamdaki fiili mevcut durum ile konu üzerine yapılan akademik çalışmaları irdeleyen İnan’ın⁶ verdiği bilgi düşünüldüğünde, belirli % ‘ler olarak birlikte sahip olunabilen XY ve XX kromozomları ile yine bu kromozom yapısına bağlı olarak geniş çeşitlilik arz eden genital ve dış fiziksel görünüm durumu söz konusu olabilmektedir. Psişik ve psikolojik durum da bedenin farklı hallerine koşut seyretmektedir. İnan kendi durumunu, “tek bedende iki cinsiyet, tek kalpte iki ömürlük tutku” olarak betimlerken, interseks teriminin çok fazla cinsiyet varyasyonunu ifade edebileceğini bilmektedir.

Özetle, oluşum sırasında pek çok etkenin karşılıklı etkileşimiyle kişinin cinsiyeti belirlenmektedir. Bu etki bağlamları sırasıyla, kromozomlar, X kromatinin, dış genital organları, kanal sisteminin gelişim durumu, gonadal ve hormonal durum, genetik yapı, psikolojik ve sosyal durumdur. Bütün bu sayılan unsurların aynı yönde, yani dişi ya da erkek

içinde gelişir ve bir yumurtalık-testis oluşturur. Az olmayan bir sıklıkta da, eşeyssel bezlerden en az biri oldukça iyi çalışır, sperm hücreleri ya da yumurtaların yanı sıra işlevsel düzeylerde cinsiyet hormonu (androjen ya da östrojen) üretir. Kuramsal olarak gerçek bir hermafroditin, bir çocuğun hem annesi hem de babası olması mümkün olabilir de, uygulamada ilgili kanallar ve tüpler, yumurta ve spermin biraraya gelebileceği şekilde yapılandırılmamıştır.” - <http://intersexualshalala.wordpress.com/2011/05/08/bes-cinsiyet-erkek-ve-disi-neden-yeterli-degil/> , http://www.donme.org/sayi_10/bakis.htm

⁵ Derleyen: **Esra Aşan / Nisan 2008, LGBTT Hareketi Üzerine Sözlük Çalışması**
<http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=514> erişim:19.02.2012

⁶ **İnan, Belgin, (05 Ocak 2010), Cinsiyet Coğrafyasının Tampon Bölgesi: Intersex,**
<http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=4065> erişim: 20.03.2013

yönünde gelişmesi ile kişi cinsiyetini tam olarak bulabilmektedir. Herhangi birinde bozukluk, değişik türdeki sapmalara neden olmaktadır.⁷

İslâmi terminolojide interseksin karşılığı olarak **Hünsâ Terimi** kullanılmaktadır.

İslâm Hukukunda cinsiyet temel alınarak kadın ve erkeğin farklı hak ve görevlere muhatap edilmeleri söz konusu olduğundan, cinsiyeti belirsiz olarak dünyaya gelen ve yaşamını bu biçimde sürdüren kişiler için bir takım hukuki sorunlar oluşabilmektedir. İslâm Hukukçuları hünsayı, müşkil ve gayr-i müşkil olarak iki kategoriye ayırırlar ve her bir kategoriye farklı hükümlere tabi tutarlar.

“Gayr-i Müşkil Hünsâ: Her iki cinse ait cinsiyet alametlerini taşımakla birlikte erkek veya kadınlık alametleri açık olup, kolayca erkek veya kadın olduğuna hükmedilebilen kişidir.”

“Müşkil Hünsâ: Her iki cinsiyet organına birlikte sahip olan fakat organların birinin diğerine baskınlık arz etmemesi nedeniyle kadın veya erkek olduğuna kolayca hükmedilemeyen, veya hiçbir cinsel organa sahip olmayıp sadece idrar yapabileceği bir deliği olan kişidir.”⁸

İslâm Hukuku'nun klasik kaynakları “hünsayı, müşkil durumdan çıkartmak ve onu ayetlerde insanoğlunun erkek ve kadın olmak üzere iki cins olarak yaratıldığı gerçeğine de dayanarak erkek veya kadın cinsinden birisine dahil edebilmek, onun cinsiyetindeki belirsizliği giderebilmek, daha doğrusu gerçek cinsiyetini ortaya çıkartabilmek için, o günün şartlarında iki cinsi birbirinden ayıran birtakım alametleri ortaya koymuşlardır”⁹

İslâmiyet cinsiyet temelli hukukunu icra edebilmek ve insanı iki cinsiyete sıkıştırabilmek¹⁰ için tıbbi yardıma çağırmaktadır.

Cinsel Kimlik Terimi

Öncelikle kişinin cinsel kimliği biyolojik cinsiyetidir. Ancak bu terim kişinin kendini hangi cinsiyetle özdeşleştirdiğini ifade etmek için de kullanılmaktadır. İlgili yazında terim, cinsel yönelim kavramıyla aynı anlamda da kullanılabilir.

⁷ Daha fazla bilgi için bkz: **DUMAN, Halil**, İslâm Hukukunda Hünsâ (Çift Cinsiyetliler), *eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/348.pdf*, erişim:11.06.2012, [Başaran, Nurettin, *Tıbbi Genetik*, Eskişehir 1996, 261]

⁸ Daha fazlası için bkz: **Duman**, a.g.m., s.303.

⁹ Daha fazlası için bkz: **Çalışkan, İlyas**, 2011, İslâm Hukukunda Çift Cinsiyetliler (Hünsâ), SDÜ, Sosyal Bilimler Ens., Yük. Lis. Tezi, Isparta, S.26.

¹⁰ Kültür oluşturu temel bir kurum olarak Din'in biyolojik ve toplumsal cinsiyet (seks ve gender) oluşum ve olguları üzerindeki belirleyici ve yönlendirici etkileri için bkz: **Berktaş, Fatmagül**, 2012, Tek Tanrılı Dinler Karşında Kadın – Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsü Üzerine Karşılaştırmalı Bir yaklaşım, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.

Konuyu iyi özetleyen bir makale olarak: **Gürhan, Nazife**, 2010, Toplumsal Cinsiyet ve Din, e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, Sayı IV, www.e-sarkiyat.com – ISSN: 1308-9633.

Ayrıca din - dil - cinsiyet arasındaki bağlayıcılık için de bkz: **Aziz, Ahmad Khalil**, 2010, Kur'an'da Cinsiyet kalıpları: Sosyolengüistik bir yaklaşım, İ.Ü., İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı- 1(1), ss.295-306.

Cinsel Yönelim kavramı

“Belli bir cinsiyetteki bireye karşı süregelen duygusal, romantik ve cinsel çekimi ifade eder. .. Cinsel yönelim, duyguları ve kendilik kavramını içerdiği için cinsel davranıştan farklıdır. Bireyler davranışlarıyla cinsel yönelimlerini ifade edebilecekleri gibi etmeyebilirler de.”¹¹

Kavram üzerindeki temel tartışma, cinsel yönelimin isteğe bağlı olarak değiştirilebilen bilinçli bir seçim olup olmadığı üzerinde yürütülmektedir. Siyasetin ve bilimin muhafazakâr kanadı bunun bir seçim olduğunu ve tıbbın müdahalesiyle “normal düzene” geçilebileceğini savunurken, küresel düzeyde ve siyasal - bilimsel arenada gittikçe güçlenerek seyreden LGBT Hareketi de, hem kendileriyle birlikte çalışan akademisyenlerin çalışmalarına hem de kendi somut yaşamsal deneyimlerine dayanarak, bilinçli bir seçimin söz konusu olamayacağını söylemektedir. Çoğu kimse için cinsel yönelim ergenlik döneminde ve hiç bir cinsel deneyimin yaşanmadığı sırada ortaya çıkmaktadır.

LGBT Hareketine göre cinsel yönelim,¹² cinselliği oluşturan dört unsurdan biridir. “Cinsellikle ilgili diğer üç unsur da biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet (gender) kimliği (erkek ya da kadın olmaya ilişkin psikolojik duyum) ve sosyal cinsiyet rolü (eril ya da kadınsı davranışları belirleyen kültürel normlara uyum).”

Özetle cinsel yönelim bireyin hangi cinsiyete ve/veya cinsiyetlere yönelik cinsel arzu ve duygusal hisler beslediği ile ilgili bir kavramdır. Yaygın olarak bilinen cinsel yönelim biçimleri:

Eşcinsellik – kişinin kendi cinsiyetinde birine yönelmesidir; eşdeğer tanımları **homoseksüellik** ya da **hemcinsellik** tir.

Heteroseksüellik – kişinin karşı cinsiyetteki birine yönelmesidir; eşdeğer tanımı **karşıcinsellik** tir.

Biseksüellik – kişinin her iki cinsiyetten kişilere de yönelebmesidir.

Ayrıca her iki cinsiyete karşı da cinsel çekim ve duygusal yönelimin olmaması durumuna **Aseksüellik**, kişinin cinselliğinin kendi bedenine yönelme durumuna da **Otoseksüellik** denilmektedir.

Homoseksüellik - Eşcinsellik - Hemcinsellik

Antikapitalist hareket kapsamında ele alınarak çeşitli sosyal hareket bağlamları oluşturan düşünce kümelenmeleri arasında cinsel çeşitliliğin de özel bir alan oluşturduğunu görmekteyiz. Küreselleşme, Dünya Ticaret Örgütü, özgürlük getirme adına açılan savaşlar, küresel iklim değişimi, silah ticareti, yıldız savaşları, Dünya Sosyal Forumu gibi cinsel çeşitlilik de, küresel ölçekte üzerinde çalışılan, siyaset, bilim, edebiyat ve sanat alanlarında

¹¹ **Eşcinsellik ile ilgili sıkça sorulan sorular**, s.6, Ayrıntı Basımevi, Ankara, www.aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/ss-ici.pdf, Erişim: 28.05.2012

¹² Kaos GL Yayını, 2011 – Ne Hastalık - Ne Suç- Ne Günah, LGBT Hakları İnsan Haklarıdır, s.17.

bilgi üretilen bir antikapitalist sosyal hareket alanı olmuştur. İşte bu alanın görelî olarak üzerinde en fazla çalışılan ve bilgi üretilen kavramı eşcinsellik kavramıdır.

Sosyolojik olarak bakıldığında, kavram çerçevesinde sürdürülen çalışmaların iki ana kolu bulunmaktadır. Birincisi bütün kültürler ve zaman dilimlerinde eşcinsellerin var olduğu, eşcinsel kimliğin temel ve doğal olduğu üzerine yapılan çalışmalardır. İkincisi ise eşcinselliği yere ve zamana özgü toplumsal – ideolojik / kültürel bir yapı olarak gören çalışmalardır. Bu iki görüş zaman zaman birbiriyle çatışır.¹³

Davies, 2012, Grahn'a (1990) dayanarak birçok kültürde gey ve lezbiyenlerin kendi toplumlarının cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinselliğe bakış açılarına ayna tutmakta olduklarını yazmaktadır. Bazı topluluklarda erkek veya kadın olmanın, ilişki kurmanın farklı şekillerini sergilemek kültür tarafından desteklenirken bazılarında ise lezbiyen, gey ve biseksüelleri destekleyen ayrı bir alt kültür oluşmuştur.¹⁴

Antikapitalist hareket bağlamında "Cinsel Çeşitlilik – Yönelimler Politikalar Haklar ve İhlaller" konulu bir "kılavuz" kitap yazan Vanessa Baird ise, "Eşcinsel kimlik fikri evrensel değildir" düşüncesindedir.¹⁵ Bu şu demektir: herhangi bir toplulukta kimlik fikri oluşmamışsa bir alt kültürden de söz edilemez. Herhangi bir ötekileştirme de netleştirilemez. Yaygın egemen kültür – heteroseksist birlik tehlike olarak algıladığı anda, eşcinsel birlikteliği ötekileştirmeye başlar; toplumda böyle bir yaşam gerçekliği olmaya başladığı anda, cinsel eğilim bağlamında bir altkültür çekirdeği de oluşur. Alt kültür, tanımlı bir varoluşla – belirlenen / kurgulanan bir kimlikle sözkonusudur.

Antik çağdan günümüze, heteroseksüel kültürü rahatsız etmeyen, hatta onunla işlevsel birliktelik kurarak içkinleşen bir "homoerotik kültür"den söz edilebilir.¹⁶ Bugün eşcinselliğin

¹³ Buna en yakın örnek, bir önceki dönem AKP'li bakan Aliye Kavaf'ın, eşcinselliğin biyolojik bir bozukluk, bir hastalık olduğuna inandığını ve tedavi edilmesi gereken bir şey olduğunu söylemesiyle başlayan tartışmadır. Kavaf'ı destekleyen görüşler için Prof. Dr. Nevzat Tarhan'ın (www.nevzattarhan.com/escinsellik) sitesine, karşı görüşler için de Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği ile Kaos GL'nin ilgili çalışmaları incelenebilir.

¹⁴ D Davies , 2012, **cinsel yönelim - Pink Therapy**,
www.pinktherapy.com/Portals/0/.../TUR_SexualOrientation.pdf , erişim: 04.11.2012

¹⁵ Baird, Vanessa, 2004, **Cinsel Çeşitlilik – Yönelimler Politikalar Haklar ve İhlaller**, Antikapitalist Hareket İçin Kılavuzlar 8, Metis yayınları, İstanbul. s..19.

¹⁶ Bu bağlamda antik çağdaki erkek erkeğe olan cinsellik örnek verilebilir. Ayrıca günümüz toplumlarının erken dönem tarihleri de bu açıdan incelenebilir.

Halit Erdem Oksaçan, "Eşcinselliğin Toplumsal Tarihi" adlı çalışmasında, Eski Türklerde, Eski Yunan'da, Roma İmparatorluğu'nda, Doğu Roma'da (Bizans), Eski Mezopotamya, Anadolu, İran ve Orta Doğu'nun sınıflı toplumlarında, Feodal – Hıristiyan Avrupa'da, Uzakdoğu'da ve Osmanlı İmparatorluğu'nda eşcinsellik anlayışını ve yaşamını incelemekte ve toplumsal olgu olarak ele aldığı eşcinselliğin ve oğlancılığın sınıfsal kökenlerini irdelemektedir. Lenin'den yaptığı alıntıya – " 'Toplumsal yaşamın bütün yanları üretim ilişkileri ile sıkı sıkıya içiçedir ve son tahlilde tamamen bu ilişkilere dayanırlar.' " (s.390) - atfen, eşcinsellerin, sorunlarına cinselliğin ve bireyselliğin kalıpları içinde kalmaları halinde çözüm/çıkış yolu bulamayacaklarını söylemektedir. Ancak bu düşüncede, üretim sistemleri ile toplumsal örgütlenmelerin birbirinin zorunlu sonucu olmadığı bilgisi göz ardı edilmiştir. Sorun öncelikle heteroseksüel cinselliği norm haline getiren eril erk sistemidir ve örneğin reel sosyalizmin yetmiş yıllık fiili egemenliği sırasında, "kadın sorununu" çözmeye sıra gelememiştir. Çünkü

rahatsız edici durumu, kültürel alandan siyasal alana kayarak hak talebiyle ortaya çıkmış olmasından kaynaklanmaktadır, ki bu durumda toplumların kültürel bir karşı – duruştan çok ideolojik bir karşı – duruşla karşı karşıya olduğunu düşünmek doğru olur.

Türkçe’ye eşcinsellik olarak çevrilen homoseksüellik (Almanca: homosexualitaet) sözcüğü ilk kez, 1897, Alman-Macar Karoly Maria Kertbeny tarafından icat edilmiştir. Ancak sözcük tıp terminolojisi içinde kullanılmaktadır. Yunanca eş, aynı anlamındaki **Homo** sözcüğü ile Ortaçağ Latincesi’ndeki cinsel anlamına gelen **sexualis** sözcüklerinden oluşturulmuş birleşik addır.¹⁷

Eşcinsel kavramı duygusal, romantik ve cinsel açıdan hemcinsine ilgi duyan her iki cinsiyeti de, kadın veya erkeği, kapsar. Ancak eşcinsel kurtuluş hareketiyle birlikte, tıp tarafından kullanılan homoseksüel tanımından politik bir kopuş yaşanmıştır.

Bugün kullanılan **gey** sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı “**gay**” sözcüğüdür ve yurtdışında gündelik konuşmada her iki cinsiyet için de kullanılabilir. “Bu kelimenin, Türkçe’ye, İngilizce’den olduğu gibi alınması 1980’lere rastlar. 2000’li yıllardan itibaren de, şu an kullanılan haliyle, okunduğu gibi yazılmaktadır. İlk kez, 1999’da Türkiyeli Eşcinseller Buluşması sonrasında “gay” sözcüğü, Türkçeleştirilerek “gey” olarak kullanılmaya başlanmıştır. Eylül 2006 tarihinden itibaren de Türk Dil Kurumu elektronik sözlüğünde gey, erkek eşcinsel olarak tanımlanmaktadır.”¹⁸

Erkek eşcinseller için sokak dilinin en alışılmış yaygın kullanılan sözcüğü **ibne** sözcüğüdür / terimidir.

Konuşma dilinde erkek eşcinseller (geyler) için kullanılan başka sözcükler (terimler) de vardır: örneğin İstanbul yöresinde **böcek**, Antalya yöresinde **böcü**, yuvarlak nesnelere benzeşim kurularak kullanılan **top**, **simit**, **tekerlek**, **lassa**, **pirelli**, **halka** sözcükleri **ya da kişinin isminin başına eklenen ‘kız’ (Kız Hüseyin)** gibi.¹⁹

egemen toplumsal sistem, Kapitalizm gibi Sosyalizm’de de eril erk ve aile yaşamında heteroseksüel cinselliği temel alır. Bunlar toplumsal sistemin/örgütlenmenin temellendiği normatif değerlerdir; üretim ilişkileri norm kabul edilen bu değerleri sorunsallaştırmaz.

Oksaçan, Halit Erdem, 2012, **Eşcinselliğin Toplumsal Tarihi**, Tekin Yayınları, İstanbul.

Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğundaki durum için örnek olarak bkz:
Akçam, Halûk, 1983, **Osmanlılarda Cinsellik**, Bravo dergisi. Sayı:23-27,
(xa.yimg.com/kq/groups/19446075/.../OsmanliCinsellik1983.pdf, erişim: 24.03.2013)

¹⁷ Baird, Vanessa, 2004, s.27.

¹⁸ **Eşcinsellikle ilgili sıkça sorulan sorular** , s.7

¹⁹ **Türk Sinemasında Eşcinsellik Kavramı**, <http://www.belgeler.com/blg/4t/trk-sinemasinda-ecinsellik-kavrami-yillari-arasindaki-toplumsal-siyasal-kltrcl-deimler> , erişim: 10.04.2013s

Ummanel²⁰, 2003, Amerikan Tiyatrosunda eşcinselliği incelediği yüksek lisans tez çalışmasında, kavramın anlam genişliği kavrayabilmek için, antropoloji, sosyoloji, psikoloji ve felsefe alanlarındaki tanımlarıyla ele almak gerektiği söylemektedir.

Cinsel ve duygusal anlamda kadınlara yönelimi olan kadınlar, cinsel yazında **lezbiyen** olarak tanımlanmaktadır. Sözcük “eşcinsel kadın şair Sappho’nun M.Ö. 6. yüzyılda yaşadığı Lesbos (günümüzdeki adıyla Midilli) Adası’nın” adına atfen kullanılmaktadır.²¹

Toplumsal Cinsiyet Kavramı - Gender

Bu kavramın karakteristik özelliği yazılmış bir senaryo olmasıdır. Dolayısıyla bağlamını da toplumsal – ideolojik / kültürel yapı oluşturur. Toplumsal – ideolojik / kültürel yapının biyolojik cinsiyetlere atfettiği kalıp yargılarını, yani söz konusu yapının belirlediği cinsiyet farklılıklarını yansıtmak üzere kurgulanmıştır. Sonuçta belli başlı kültür havzalarının kadınlık ve erkeklik anlayışları ortaya çıkar.

Antropolojik açıdan kavrama yaklaşıldığında, biyolojik temele dayalı ilk işbölümüne göre cinsiyet rollerinin oluştuğu görülür. Toprağın işlenmesi, bitkisel gıda üretimi ve avcılık, beslenme, ev işleri ve çocuk bakımı gibi gücün ve neslin yeniden üretimiyle ilgili işler için geçerli işbölümü ve hangi cinsiyetin görevi olduğu konuları çok nettir. Bu bakış açısında cinsiyet ve yaş gibi değiştirilemez olduğu kabul edilen özellikler yaşanan sosyal birlik içinde temel cinsiyet rollerini de belirler.

Toplumsal cinsiyet rolü kavramının cinsiyetlerin varlık alanları üzerindeki sınırlayıcı, baskıcı, yıkıcı etkilerinin görünürlüğü, bununla ilintili olan başka kavramlara bağlıdır. Toplumsal rol, toplumsal değer ve özne kavramları bunlar arasında en önemli olanlarıdır.

Bir kişinin özne olarak tanımlanması temelde yazılmış senaryoda onun için düşünülmüş toplumsal rolle zaten belirlenmiştir. Senaryo kurgusu içinde tanımlanmış belli bir işleve sahip olan kişi, o toplumun özne olarak da kabul ettiği kişidir. Senaryo değişmedikçe kişilerin özne olup olamama durumları da değişmez. Toplumun işleyişinde işlevsiz bırakılan, yani kendisine temel bir rol yazılmamış ya da kendisi için yazılmış rolü kabul etmeyen her kişi toplumun öznelerinin berisinde, marjinal kesimde kalacaktır.

Çimen (2011), uzmanlık tezinde, Yılmaz (2007), Aksu (2010) ve Sancar’ın (2009) çalışmalarına dayanarak toplumsal cinsiyet (gender) kavramını isabetle tanımlamaktadır.²²

²⁰ Ummanel, Aliye, 2003, Amerikan Tiyatrosunda Eşcinsellik ve Bir Örnek Olarak Lanford Wilson’ın “Bayan Bright’ın Deliliği” oyununun İncelenmesi, Ank. Üni. SBE, Yük. Lis. Tezi, Ankara,

²¹ **Ne Hastalık, Ne Suç, Ne Günah – LGBT Hakları İnsan Haklarıdır**, Kaos GL yayını, 2011, Ankara, s.8.

²² **Çimen, Deniz (2011)**, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Televizyon Reklamlarında Kadın, T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Uzm. Tezi, Ankara, ss.27-28. Tanım ile ilgili daha fazla bilgi için bkz:

R. Ayhan Yılmaz, “Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı: 1960–1990 Yılları Arası Milliyet Gazetesi Reklamlarına Yönelik Bir İçerik Analizi”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Konya, 2007, s. 144.

“ ‘toplum tarafından dayatılan ve beklenen, erkeklik ve kadınlıkla ilişkilendirilmiş sosyal ve kültürel normları’ içeren, erkeklik ve kadınlığın biyolojik temeli üzerine kurulan ve toplumsal bağlama göre değişen bir örüntüdür. Yani doğuştan var olan cinsiyet, toplumun kadın ve erkek olarak bireyi algılayışı, toplumun kültürel öğeleri ve değerleriyle şekillenerek toplumsal cinsiyet haline gelmektedir. Dolayısıyla Sancar’ın ifade ettiği üzere, ‘toplumsal cinsiyet kavramı cinsler arasındaki eşitsiz ilişkilerin toplumsal bağlamlarına ve anlamlarına dikkat çekerek, cinsiyetin sadece biyolojik bir özellik olarak algılanmasını’ reddetmektedir. Aslında kimilerine göre kadının ya da erkeğin ‘doğası’ olarak ya da dinsel göndermelere dayanarak ‘fıtrat’ olarak adlandırılan bazı özellikler, insanların doğuştan sahip oldukları özellikler değil, bütünüyle toplumsal yaşamın ve kültürel kalıpların insanlara dayattığı modellerdir.”

Gürhan (2010), toplumsal cinsiyet kavramını Marshall’ın (1999) Sosyoloji Sözlüğünden aktararak şöyle tanımlar: “ ‘Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye kazandıran Ann Oakley’e göre ‘cinsiyet’, biyolojik olarak erkek - kadın ayrımını anlatırken; ‘toplumsal cinsiyet’ erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Fakat bu terimin kapsamı, ilk ortaya çıkışından beri, yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği değil, ayrıca sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ve stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiştir”²³, “.

Toplumsal Cinsiyet (Gender) Kavramı yüzeye insan cinselliğini sınırlayan iki kafes terimi – **kadınlık-kadınsılık ve erkeklik-erkeksilik** – çıkarmaktadır.

“..kadınsılık ve erkeksiliğin birbirinden bağımsız iki boyutlu bir yapı” (s.28) olduğu anlayışından hareketle, cinsiyet rolü özelliklerini belirlemek amacıyla, Sandra L. Bem, 1974, “**Bem Cinsiyet Rolü Envanterini**” geliştirmiştir. İlgili yazında bu envanterin, cinsiyet rollerinin belirlenmesinde kullanılan en popüler ölçek olduğu belirtilmektedir.²⁴

Dökmen, Kandiyoti tarafından geliştirilen “cinsiyet rolleri ile ilişkili kalıp yargı ölçeği” çalışmasından da yararlanarak, BEM cinsiyet rolü envanterini Türk Toplumuna uyarlama çalışması yapmıştır. Bu çalışmanın sonucunda:”Bem Cinsiyet Rolü Envanteri’nin Kadınlık ve Erkeklik Ölçeklerinin geçerli ve güvenilir Ölçekler olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu ölçekler, cinsiyet rollerinin belirlenmesi gereken araştırmalarda güvenle kullanılabilir.” demektedir.²⁵

Aksu Bora, Kadınların Sınıfı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010,

Serpil Sancar, Erkeklik: İmkânsız İktidar, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.

²³ **Gürhan, Nazife, 2010, Toplumsal Cinsiyet ve Din**, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, Sayı IV, www.e-sarkiyat.com – ISSN: 1308-9633, s.59. – Marshall, Gordon, 1999, Sosyoloji Sözlüğü, çev.; Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat yayını, Ankara, s.98.

²⁴ Bem Cinsiyet Rolü Envanteri üzerine daha fazlası için bkz:

Dökmen, Zehra Yaşın, Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kadınsılık ve Erkeksilik Ölçekleri Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri, Kriz dergisi 7 (1): 27- 40. (Acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/826/1160.pdf, erişim:12.03.2013)

²⁵ **Dökmen, Zehra, Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması**, s.87. (dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1253/14361.pdf, erişim: 12.03.2013)

Bu çalışmalara paralel, eşcinselliğe yönelik bilgi ve tutumları değerlendirmek amacıyla da “ölçek geliştirme” çalışmaları yapılmıştır.

”Eşcinselliğe yönelik tutumların ölçülmesi amacıyla ülkemizdeki çalışmalarda kullanılmış iki ayrı ölçek vardır. Birincisi, Sakallı tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan Hudson ve Ricketts tarafından geliştirilen ‘eşcinsellere ilişkin tutumlar’ ölçeğidir. İkincisi, Duyan ve Gerbal tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan Herek’in ‘Lezbiyenler ve Geylelere Yönelik Tutum (LGYT) Ölçeği’nin kısa formudur.”²⁶

İlgili yazın incelendiğinde, BEM ölçütüne göre, tanımlanmış **Cinsiyet Roller**i şöyle özetlenebilir:

- Geleneksel cinsiyet rollerinin tam olarak benimsenmesi durumunda - **kadınısı kadın ve erkesi erkek**
- Geleneksel cinsiyet rollerinin tam tersinin benimsenmesi durumunda - **kadınısı erkek ve erkesi kadın**
- Geleneksel cinsiyet rolü ile karşıt rolün yüksek düzeyde benimsenmesi durumunda - **hem kadınısı hem erkesi: Androjen**²⁷
- Geleneksel cinsiyet rolü ile karşıt rolün düşük düzeyde benimsenmesi durumunda - **ne kadınısı ne erkesi: farklılaşmamış / belirsiz.**

Cinsiyet farklılıklarını

- gerçek / biyolojik / maddesel farklılıklar: kromozom farklılıkları, hormonal farklılıklar, üreme fonksiyonlarındaki farklılıklar, vücut yapılarındaki farklılıklar
- toplumsallaşma sürecinde oluşan farklılıklar: cinsiyet rollerine uyumlu tutum, davranış, duygusal farklılıklar

oluşturmaktadır. Bu farklılıklar da toplumsal yapı içinde **cinsiyet kalıp yargılarına** dönüştürülür.

Heteronormativite Terimi

Erkeklik ve kadınlık kalıp yargıları üzerine temellenen heteroseksüel cinsel yönelimin toplumsal norm haline getirilmiş biçimidir. Bu kapsamda heteroseksüellik doğal – normal dolayısıyla kabul edilebilir tek cinsel yönelimdir. “İnsanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmasını, cinsel ilişkilerin / evliliklerin sadece ve sadece karşı cinsiyetlere sahip kişiler

²⁶ Doğan, Sultan v.d. (2008), **Eşcinsellik Tutum Ölçeği geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışması: Bir ön çalışma**, Anatolian Journal of Psychiatry, 9:84-90. (alıntı s.85)

²⁷ Androjen cinsiyet rolü için iki tutarlı örnek, İngiltere ve Türkiye’nin ilk kadın Başbakanları Margaret Thatcher ile Prof. Dr. Tansu Çiller gösterilebilir.

arasında olabileceğini ve her cinsiyetin kendine has rolleri olduğunu iddia eden inançlar, düşünceler, normlar bütünü”dür.²⁸

Heteroseksizm Kavramı

Heteronormativite'nin ideoloji haline dönüştürülmesidir. “Heteroseksüel ilişkilerin ortaya çıkarmış olduğu tarihsel, toplumsal hegemonik bir iktidar biçimidir. Bu ilişki biçimi tüm özel ve kamusal alanın biçimlenmesinde rol oynar. Her şey bu iktidar biçimine göre konumlandırılır. Eğitim, sağlık, aile, hukuk gibi özel ve kamusal alanlar bir iktidar ilişkisi olan heteroseksüel ilişkiler ile tanımlanmıştır. Bu ilişkilerin oluşturduğu yaşama biçimine heteroseksizm deniyor.”²⁹

Bir ideoloji, bu biçimiyle de zorunlu olarak aynı zamanda bir **ayrımcılık** biçimidir. Kendi dışındaki kimlikleri kabul etmediği için de sürekli olarak toplumda **ötekiler** yaratır. Toplumsal yaşamın her boyutunu kendi norm kabul ettiği önyargılarına göre biçimlendirdiği için sürgitsin ayrımcılık yapan ve ötekileri yaratan bir egemenlik biçimidir.

Homofobi - Transfobi Kavramları

Eşcinselliğin bir hastalık olarak düşünülmesi, eşcinsellik ve eşcinsellere karşı hoşnutsuzluk, korku ve düşmanlığın giderek toplumsal bir sorun haline dönüşmesi, George Weinberg'in (1972) **homofobi** kavramını geliştirmesine neden olmuştur. “Weinberg (1972) homofobiyi, ‘heteroseksüeller açısından eşcinsellerle yakınlaşmaktan ya da yakın çevresinde bulunmaktan korkma ve eşcinseller açısından da kendilerinden nefret etme’ şeklinde tanımlamıştır.”³⁰

Transfobi ise biyolojik cinsiyetinden ötürü kendisinden beklenen cinsel ve toplumsal rollere uygun davranışlar sergilemeyen, cinsiyetini görünüş ya da operasyonel olarak değiştirenlere karşı toplumun duyumsadığı kaygı ve/veya korku ifadesidir.

Her iki kavram da ayrımcılık ideolojisinin terminolojisine aittir.

Trans – Transgender Terimi

Trans sözcüğü bu hali ile kapsayıcı bir terimdir. Ayırıcı özelliği verili cinsiyetle olan sorunu tanımlamasıdır. Biyolojik cinsiyetine ve/veya dış görünüşüne bilinçli müdahale edenleri tanımlar.

Travesti – Transvestite / Cross Dresser

Kişinin dış görünümü ve davranışlarıyla karşı cinsiyete ait olma isteğinde olması durumudur. Travesti dendiğinde genelde kadın kılığındaki erkekler düşünülse de, sözcük her iki biyolojik cinsiyeti de kapsar. “Travestiler karşı cinsin (doğrusu cinsiyetin olmalıydı) eşyalarını

²⁸ Derleyen: **Esra Aşan / Nisan 2008, LGBTT Hareketi Üzerine Sözlük Çalışması**
<http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=514> erişim:19.02.2012

²⁹ a.g.ç. , 2008.

³⁰ Herek, 2000 dayanarak, Göregenli, Melek, LGBT Bireylerin Gündelik Yaşamda Karşılaştıkları Ayrımcılık, Kaos GL yayını, Ayrıntı Basımevi, Ankara, s.7.

kullanmaktan, karşı cinsin (cinsiyetin) giydiği kıyafetleri giymekten, ait olmak istediği cinsin (cinsiyetin) davranışını sergilemekten zevk alan kimselerdir.”³¹

Transseksüel

Terim her iki biyolojik cinsiyeti kapsar. “Kişinin davranışlarından çok iç dünyasında kendini karşı cinsten (cinsiyetten) biri gibi görmesi, hissetmesidir. Transseksüel kişinin kendi ruhsal eğilimleri için belirleyici olan bir kelimedir, bu yüzden transseksüeller dış görünümlelerinden belirlenemeyebilir.” Transseksüel sözcüğü alışıldığı üzere, giyim ve davranışlarından öte cinsiyet geçiş ameliyatı olanları belirtmek için kullanılmaktadır.³²

³¹ **Ne Hastalık, Ne Suç, Ne Günah – LGBT Hakları İnsan Haklarıdır**, Kaos GL yayını, 2011, Ankara, s.9.

³² a.g.k. s.9

İnkârdan Ötekileştirilmeye Uzanan Dışlanma Durumları

Kaos GL Topluluğundan Ali Erol, 2008, eşcinsel gerçeğini Türkiye Cumhuriyeti'nin “son inkârı” olarak değerlendirmektedir. Avrupalılaşıma sürecinde Tanzimat artı seksen beş yıl geride kalırken, adlandırılma ve yüzleşme dereceleri farklı olsa da “. . . konuşulmadık konu kalmadığı halde 85. yılında bile sıranın eşcinselliğe gelemediğini görüyoruz” saptamasını yapmaktadır.³³

Erol'a göre, eşcinseller Cumhuriyetin toplum projesinde yer almasalar da, sosyal ve politik yaşamdan kovulmuş olsalar da her dönem kendi koşullarına uyarlı eşcinsel birlikteliği varetmiş, ancak Postmodernite ile birlikte bu yaşam tarzı da görünür olmaya başlamıştır.

Üzerinde önemle durulan bir gerçeklik de, eşcinsel yaşamın bu toprağın – bu kültür havzasının gerçekliği olmasıdır. “Batı'dan bu toprağa gelen **homoseksüellik** değil, **homofobidir**. Cumhuriyet dönemiyle birlikte de homofobik tutum ve uygulamalar politik arenada kurumsallaşıyor. Homofobinin kurumsallaşması eşcinselleri görünmez kılıyor.” denmektedir.

Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad, Columbia Üniversitesi'nde, New York, 24 Eylül 2007 günlü konuşmasında şöyle demektedir:

“İran'da, sizin ülkenizdeki gibi eşcinseller yok. Bizde böyle bir olay yok.”³⁴

İnsan Hakları Komisyonu'nun hazırladığı rapora göre ise, “Mahmud Ahmedinejad'ın ülkesinde eşcinselliğin olduğunu inkar eden akıl almaz sözleri bugün de (rapor tarihi 2010) üç yıl önce, Eylül 2007'de New York Columbia Üniversitesi'nde ilk kez dile getirdiği zamanki kadar gerçek dışı”dır.

İnsan Hakları Komisyonu, Ülke içinde ve dışında yaşayan 125 İranlı LGBT bireylerle 2010 yılından geriye beş yıl içinde yapılan görüşmelere dayanarak hazırlanmış olduğu raporda, İran'ın lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireyler ile cinsel faaliyetleri ve cinsiyet kimliklerini ifade etmelerini, sosyal ve dini normlara uymayan vatandaşlarına yönelik ayrımcılık ve şiddet olaylarını belgelemiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü bu ihlalleri İran yönetiminin genel anlamda kendi vatandaşlarına uyguladığı keyfi yakalama ve gözaltı, özel hayatın gizliliğini ihlal, alıkonanlara kötü muamele ve işkence ile hukuka uygunluk ve adil yargılanma eksikliği

33

http://www.birgun.net/research_index.php?category_code=1225409639&news_code=1226928500&year=2008&month=11&day=17, erişim: 06.12.2012

34 “Biz Gömülmüş Bir Nesiliz”, İran'da Cinsel Azınlıklara Yönelik Ayrımcılık ve Şiddet, Human Rights Watch | Aralık 2010, www.hrw.org/sites/default/files/reports/iran1210tusumandrecs.pdf, s.1,

erişim: 14.11.2012

gibi sistematik insan hakları ihlalleri bağlamında incelemektedir. (**Human Rights Watch**, s.2)

Rapor, İranlı yetkililerin gey ya da trans birey oldukları için zorunlu askerlik hizmetinden muaf tutulmak isteyen yüzlerce erkeğin başvurularını incelemeyi sürdürdüğünden, birçok saygın psikiyatr, psikolog ve seksoloğun, devletin zımnî onayıyla yüzlerce gey, lezbiyen, biseksüel ve trans İranlıyla cinsel “sapkınlıklarını” teşhis etmek ve “tedavi etmek” için görüşüklerinden söz etmektedir.

Ayrıca İran’ın, Ayetullah Humeyni’nin trans bireylerin cinsiyet değiştirme ameliyatı olmasına izin verdiği fetvasının yayınlandığı 1987 yılından bu yana, trans cinsiyet kimlikleri (transgender) tanıdığından, oldukça yüksek sayıdaki cinsiyet değiştirme ameliyatları ile dünya çapında bir şöhrete sahip olduğu belirtilmektedir. “Bunların en azından bir bölümü kendilerini gey, lezbiyen ya da biseksüel olarak tanımlayan ama eşcinsellik ‘damgasından’ kurtulmak ve İran yasalarına göre ‘yasal’ hale gelmek için bu ameliyatı yaptırmak zorunda olduklarını düşünen İranlılar.” s.1

Dizilerdeki cinsellikten irrite olduğunu söyleyerek gündeme gelen **Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı S. Aliye Kavaf**’ın, 8 Mart Dünya Kadınlar günü öncesinde portresini çizmenin farz olduğunu düşünen Faruk Bildirici, 7 Mart 2010 günlü Hürriyet Gazetesi’nin Pazar ekinde, Bakan’la söyleşi yapıyor. Kavaf düşüncesinde çok net:

“Ben eşcinselliğin biyolojik bir bozukluk, bir hastalık olduğuna inanıyorum. Tedavi edilmesi gereken bir şey bence. Dolayısıyla eşcinsel evliliklere de olumlu bakmıyorum. Bakanlığımızda onlarla ilgili bir çalışma yok. Zaten bize iletilmiş bir talep de yok. Türkiye’de eşcinseller yok demiyoruz, bu vaka var.”³⁵

Aynı Bakanlığın yeni sorumlusu **Fatma Şahin** de, “Ben muhafazakâr demokrat bir partinin bakanıyım” uyarısının ardından aile değerlerine saldırılmadığı müddetçe eşcinsellerin uğradığı ayrımcılıkla mücadele edeceğini söylemektedir.³⁶

30 Mayıs 2005 günlü Zaman Gazetesi’ndeki köşesinde “Eşcinseller Üzerine” başlıklı yazısında **Ali Bulaç** da, kendi düşünce sistematığında çok tutarlıdır.³⁷ Öncelikle 2001 yılında Rotterdam’da daha çok Faslı Müslümanların devam ettiği Nasr Camii imamı Halil El Mumni’nin, “Eşcinsellik bir hastalıktır. Bir virüs gibi yaygınlaşıyor ve toplumu tehdit ediyor.

³⁵ Eşcinsellik hastalık, tedavi edilmeli, 7 Mart 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/pazar/14031207.asp>,

³⁶ Korkmaz, Serhat, 2012, “Bir başkasının Acısına Bakmanın Soğukkanlılığı ve Narkoz Etkisi Hepimizi Sarmış Durumda”, Kaos GL, Ankara, s. 38.

³⁷ Ali Bulaç, 30 Mayıs 2005, “Eşcinseller Üzerine”, http://www.zaman.com.tr/ali-bulac/escinseller-uzerine_178085.html

Bu ahlak dışı davranışı domuzlar hariç hayvanlar bile yapmıyor” demiş olduğunu ve El Mumni'nin sözleri medyaya yansınca Hollanda'da başlayan büyük tartışmayı hatırlatarak; Din referanslı muhafazakâr ideoloji temelli görüşlerini tutarlı bir biçimde sıralamaktadır.

Bulaç'a göre, Batı'da eşcinseller marjinal konumlarını medya ve hukuk üzerinden normalleştirerek epey mesafe almışlardır. “Açık bir biçimde medya tarafından özendirilmekte, hukuk tarafından korunmaktadırlar.” Ancak eşcinselliğin masum bir eğilimin karşıt bir yöne kanalize edilmekten ibaret olmadığını, olgunun doğuştan, yani fizyolojik olması, durumunda farklı olacağını yazmaktadır, ki hünsa olgusundan söz etmektedir. “İslam noktai nazarından, buna hazık tabip in, yani hem mesleğinde uzman hem takva sahibi bir doktorun karar vermesinin gerekli” olacağını söylemektedir.

Oysa günümüzde, kültürel olarak eşcinselliğin medya vb. araç ve yollarla empoze edilmesi, teşvik edilip özendirilmesi olgusal bir gerçekliktir. Bulaç'a göre, asıl söz konusu olan mesele budur. “Medyanın ve çeşitli platformların bu amaçla kullanımı ifade özgürlüğü veya kişinin seçimleri kapsamına girmez. Doğrudan ahlaki bir sapkınlıktır. Ve elbette toplumun geneli için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

AB yolunda, süreçle ilgili mevzuat dahilindeki bütün haklar ve prosedürler dindar ve mazbut çevrelere istetiliyor, ancak bu süreçten marjinal grupların yararlanması, açığa çıkması, legalleşmesi sağlanıyor. Bu arada ana gövde durumundaki büyük kitlenin talepleri ve hayat tarzı ise hukuki desteklerden yoksunlaştırılıp marjinalleştiriliyor, zamanla illegal konuma itilmek isteniyor.”

Zeynep Bilgehan, 26 Mayıs 2013 günlü Hürriyet Gazetesi'nin Pazar Eki'nde, ABD'deki Uluslararası Gey ve Lezbiyen İnsan Hakları Komisyonu'nun “Açıksözlülük Ödülü”nün bu yıl ilk kez bir Türk'e; bu konuda rapor hazırlayan CHP İstanbul Milletvekili **Prof. Dr. Binnaz Toprak**'a verildiğinin haberini yapmıştır. Eşcinsellik konusunda ikiye bölünmüş davranıldığını düşünen Toprak'a göre siyaset bir şeyler yapmak ister ama seçmenden çekinir.³⁸

Toprak, konuya BDP'lilerin çok olumlu baktığını, Anayasa Komisyonu'nda hem CHP hem BDP milletvekillerinin anayasanın ayrımcılıkla ilgili maddesine cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği eklemek istediklerini ancak diğerleri tarafından reddedildiğini, halk arasında da korkunç bir ikiye bölünmüşlüğü olduğunu, milletin Zeki Müren veya Bülent Ersoy gibi sanatçıları bağrına basarken sıradan insanlara canavar muamelesi yaptığını söylemektedir.

Burada verilen ve etkili olmaları beklenen yetkili kişilerin konuya yönelik ifadeleri açık inkâr olarak değerlendirilebilir. İnkâr üzerindeki vurgunun dereceleri birbirinden farklıdır. Ancak tamamı eşcinsellik olgusunu, ki tarih ve farklı kültürel yapılar içinde eş ve art zamanlı olarak vardır, inkâr etmektedir. Muhafazakâr İdeolojinin topluma ait mantığı gereği LGBT bireylerin “olmamaları, olacaklarsa da görünmemeleri, uygundur.”³⁹

³⁸ **Zeynep Bilgehan**, 26 Mayıs 2013, **Bülent Ersoy'a bayılıyorz ama eşcinsel komşu canavar**, <http://www.hurriyet.com.tr/pazar/23369126.asp>

³⁹ **Simten Çoşar**, 2012, **Muhafaza ederken Yok Etmek**, Kaos GL, Ankara, s.42-44.

Muhafazakâr İdeoloji, eşcinsellik üzerinde düşünürken, onu öncelikle toplumsal anlamda bir hastalık olarak imler. Özsel, 2012,⁴⁰ Scruto'dan, 2001, aktarır: “Hastalık kavramının tıbbi olmayan, toplumsal bağlamdaki bu kullanımı muhafazakâr ideolojinin temel söylemsel stratejilerinden birisidir. Muhafazakâr düşünce geleneğinin ilk ve en büyük eseri kabul edilen Edmund Burke'nin Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler'inden (1790) bu yana muhafazakâr metinler toplumsal fenomenleri hep doğal – yapay ve sağlıklı – hastalıklı kavram çiftleri üzerinden değerlendirip yargılar. Bu yaklaşımda toplum bir organizma olarak tahayyül edilir ve aile, din ve devlet gibi kurumlar bu organizmanın birer organı gibi düşünülür. Muhafazakârların kendilerine biçtikleri siyasal rol ise bu organizmanın hastalıkta ve sağlıkta yaşamını sürdürmesini sağlamak, onu ölümden korumaktır.”

Buradan hareketle, Muhafazakâr düşünce 18. yüzyıldan günümüze kendi toplum ideası ile çelişen toplumsal fenomenler ile siyasal hareketleri doğaya karşı gelmekle ve hastalıklı olmakla suçlayacaktır. Bu davranış, olgusal gerçeklik olarak yapıya içerilmiştir. O ölçüde de anlaşılır olmak zorundadır.

Toplumsal inkârın bir ölçü ötesi, söz konusu fenomeni ötekileştirmektir, ki ancak fenomen, bizim konumuzda eşcinsellik, toplumsal hiyerarşi içindeki yerinden memnun olmaz ve egemen “biz”in karşısına eşit koşullar talebi eşliğinde başka bir “biz”le çıktığında görünür olmaya başlayacaktır.

Bundan ötesi egemen “biz”i oluşturan Milliyetçilik konusudur ve bu bütün gücüyle gündemde olduğunda da toplumda **Homofobi ve Ayrımcılık** olarak tanımlanan davranış biçimleri şiddet boyutunda var olmaya başlar.

Eşcinsellerin ideolojik – toplumsal düzlemde (kültürel yapı içinde) görünmez kılınmasının sonucu elbette egemen “biz” tarafından fiziksel mekândan da dışlanmalarını – yok sayılmalarını getirecektir.

Özetle, güçlü kimlik savaşlarının olduğu yer ve zamanda, eğer toplumda muhafazakâr ideoloji ile milliyetçilik kavram ve/veya ideolojisi başat felsefeyi oluşturuyorsa⁴¹, orada egemen “biz”in kendisi dışındaki toplulukları ötekileştireceği ve direnmenin şiddetiyle bağıntılı olarak Homofobi ve Ayrımcılık davranışlarının da şiddet içereceği ve bütün bunların eşyanın doğasına uygun olduğu önce kabul edilmelidir.

Yapılacak şey, toplumu biçimlendiren Muhafazakâr İdeolojinin anlam dünyasına girmek, olabildiğince onu içten değiştirebilmektir.

⁴⁰ Özsel, Doğançan, 2012, **Muhafazakârlık ve Eşcinsellik: Hastalıkta ve Sağlıkta**, Kaos GL, Ankara, s. 30.

⁴¹ Muhafazakârlık ve Milliyetçilik üzerine bilgi sahibi olmak için derli toplu iki yayın önerilebilir:

İletişim yayınları, Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce, Muhafazakârlık, Cilt 5, ed. Ahmet Çiğdem.
5.Baskı Mart 2013, İstanbul (1.Baskı Ağustos 2003, İstanbul)

İletişim yayınları, Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce, Milliyetçilik, Cilt 4, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil,
4.Baskı Aralık 2009, İstanbul (1.Baskı Kasım 2002, İstanbul).

Kaldı ki bunun yapılabilir olduğunu Özel de bildirmektedir⁴²: “..muhafazakârlık ile eşcinsel hareketinin barışmasının zor ama kuramsal bakımdan mümkün olduğunu not etmek gerekiyor. Şöyle ki, muhafazakâr düşüncenin ideal toplum tahayyülünü üzerine oturttuğu genel ahlak büyük oranda muhafazakâr düşünürlerin toplumsal fenomenlere seçmeci bir anlayışla yaklaşarak oluşturdukları bir kurgudur. Dolayısıyla genel ahlak pekâlâ farklı bir şekilde de kurulabilir. Bireylerin cinsel ve toplumsal cinsiyete dair varoluşlarını etik alanın ilgisi dışında bırakan bir genel ahlak anlayışından hareket eden ve bireyleri bu ahlak üzerine kurulu bir topluma tabi kılmaya çabalayan bir muhafazakârlık, eşcinsel hareketine çok daha geniş bir özgürlük ve manevra alanı sağlayacaktır.”

Bu o kadar da kolay olmayacaktır kuşkusuz, çünkü sözü edilen şey “.. basit bir değişiklik değil, muhafazakârların ideal toplum kavrayışında yapılması gereken köklü bir dönüşümdür.”

Konuyla ilintili olması açısından, **Kafaoğlu–Büke’nin**⁴³, 2013, Madeline Miller’in “Akhilleus’un Şarkısı” başlıklı kitabının tanıtım yazısında, Antik Çağdaki eşcinsellik olgusuna bakış biçimi önemli görülmektedir. Yazısının “İlkçağda eşcinsellik” alt başlığında beyan ettiği görüşüne göre:

“Akhilleus ile Patroklos’un ilişkisi antikçağdan beri herkesin kafasını kurcalamış belli ki. Miller de bu çağda böyle bir ilişkinin nasıl olabileceğini anlamaya çalışıyor fakat şöyle bir sorun çıkıyor ortaya: antikçağ değerlerini bugünün ahlakıyla ele alınca destansı ilişkiler⁴⁴ duygular, dostluklar ve aşk, bayağılaşıyor. Miller’in elinde bu destansı ilişki ucuzlamış görünüyor. Her şeyden önce, çocukluk yıllarının anlatıldığı satırlar Amerikan gençlik dizilerini çağrıştırıyor. Popüler çocuk ile lisenin ezik çocuğu .. klişesi etrafında olayların anlatılmasını garipsiyor okur.

İlkçağ destanlarında erkeklerarası ilişkilere bugünün kısıtlanmış ahlakıyla bakınca ortaya garip olgular çıkıyor. Aktikçağda evlilik, aile düzeni, kadının toplumsal konumu, kölelik ve bunlar etrafında gelişmiş olan ahlaki değerler o denli farklıydı ki, bugün tüm toplumsal öğelerinden hiçbirini almadan sadece iki erkeğin ilişkisi üzerine yoğunlaşıldığında ortaya – gerçekten böyle düşünüyorum – basit bir ‘soft porno’ dan daha iyi bir şey çıkmıyor. Miller’in romanını da böyle tanımlamak zorunda kalıyoruz.”

Miller’in hangi amaçla/neyi görünür kılmak üzere böyle bir kitap yazdığı tartışması bir yana, konunun doğrudan Muhafazakâr İdeoloji’nin anlam sınırlarının belirlenmesi ve ahlâk anlayışıyla ilintili değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Sonuçta yeni bir toplumsala doğru yeni bir ahlâk kurgusu neyin neye karşı ve ne kadar öncelendiğine bağlıdır.

⁴² **Özel, Doğanca**, 2012, **Muhafazakârlık ve Eşcinsellik: Hastalıkta ve Sağlıkta**, Kaos GL, Ankara, s. 31.

⁴³ Kafaoğlu–Büke, Asuman, 07.06.2013, Bir ‘Şarkı’nın Peşinden Gitmek, Radikal Gazetesi Kitap eki. Sayı 638, s. 8.

⁴⁴ Söz konusu olan Homeros’un İlyada destanıdır. Miller’in “Akhilleus’un Şarkısı” adlı kitabı da (Everest Yayınları, 2013, 393 s.) 2012’ de “Orange Edebiyat Ödülü”nü kazanmıştır.

Şimdilerde Batı'nın Felsefe geleneği, Hukuk yapma alışkanlığı, Bilim Kurumları hep birlikte bu konuyla uğraşmaktadır. Türkiye de farklı platformlardaki etkinlikleriyle konuya katkı yapmaya çalışmaktadır. Ancak, izleyen alt bölümlerde bütün bu çabaların niteliğinin ne olduğu ve ne kadar saf oldukları (yani salt zihinsel üretim olarak ideolojik saflığının ne olduğu) üzerinde durulacaktır.

Toplumsal – İdeolojik Yapı İçinde LGBTT Bireylerin Varlık Alanları

“Görünür olmak, ortaya çıkmak, söz almak isterseniz de istemeseniz de bir politik mücadele alanının parçasıdır. Kısacası politik olmadan eşcinsel olamazsınız. Sadece kendi cinsinden biriyle yatan bir kişi olursunuz. Kendi cinsinden biriyle yatan kişi olmakla yetinmek ise, sizi her türlü baskılama sisteminin karşısında silahsız ve savunmasız bırakır.”

Murathan Mungan, “Türkiye’de Eşcinsel Olmak!”⁴⁵ söyleşi metni, 9 Kasım 2008, İstanbul, Goethe Institut

Mungan, Eşcinsel Dünyası içinde en donanımlı, en üretken, ne söylediğini en iyi bilenlerin başında gelenlerden birisidir. Modernist aklı Mungan kadar iyi kullanabilenler için, sorunları kaynağına doğru izlemek, analiz etmek, asal olanı tali olandan ayırabilmek, fiili-güncel yaşamdaki tutum ve davranışlarla kuramsal bilgi üretme bağlamındaki tutum ve davranışları birbirinden ayırabilmek ve bizzat buna göre yaşamak, normal varoluş seyridir.

Ve bu akıl düzeyi çok iyi bilir ki, toplumsal hiyerarşi içinde sıralanan konumlar ancak, toplumsal formasyonun ideoloji düzleminde pusuya yatmak ve en uygun anı kollayarak ateşe başlamakla bozulabilir.

Yaşamın fiili – aktüel düzlemine bakıldığında da net olarak görünen budur. Dünyada ve Türkiye’de toplum içinde belli bir başarıyı yakalamış LGBTT bireylerin meslekleriyle birlikte konumlandıkları ve etkin oldukları düzlem toplumsal formasyonun ideoloji düzlemdir. Masum kılıflar içinde mesleklerini icra ederken bilerek veya bilmeyerek (ama sezgisel olarak doğru olduğundan emin olarak) egemen “biz”in mental yapısını usul usul etkilerler. Yazdıkları romanlarla, sahneledikleri oyunlarla, çektikleri TV ve sinema filmleriyle, yazdıkları şiirlerle, giydirdikleri çeşitli cinsel eğilimden VİP kadın ve erkekleriyle,

⁴⁵ “Başında ‘Türkiye’de’ sonunda da ‘olmak’ bulunan bir cümle zaten bir sorun alanını işaret eder. Türkiye’de bir şey olmak! Türkiye’de eşcinsel olmak tabii ki çok dertli bir şey. Türkiye’de bir şey olmak diye bir alan belirlediğiniz zaman asıl derdimizin Türkiye olduğunu biliyoruz. Çünkü bu başlığı bize yazdıran dert Türkiye. Türkiye ile derdi olan insanlarız. Türkiye’de var olmak konusunda çok ciddi sıkıntılar çeken insanlarız.” s. 23

Yıldırım Türker, “Türkiye’de Eşcinsel Olmak!” söyleşi programı kapsamında, 11Ekim 2008 tarihinde, İzmir’de Fransız Kültür Merkezi’nde konuştu.

Türker burada Türkiye’den değil, Türkiye’deki güncel yaşamdan söz ediyor. Ancak Muhafazakâr İdeolojinin ve Milliyetçiliğin etkin olduğu dünyanın her ülkesinde aynı yaşam niteliği söz konusudur ve aynı sorun yaşanmaktadır.

Türker, Yıldırım, 2008: “Türkiye’de Eşcinsel Olmak”, Kaos GL Yayını, ilk basım, Ankara, “Yıldırım Türker İle Söyleşi”, 11 Ekim 2008, İzmir, Fransız Kültür Merkezi, ss. 23- 34.

üniversitelerde ürettikleri felsefe ve bilimsel bilgilerle, yönettikleri lisansüstü tezlerle, tarihsel kazı araştırmalarıyla egemen “biz”i düşündürürler. Bazı şeyler süreç içinde “normal” gelmeye, sıradan görünmeye başlar. Egemen ideolojilerin sınırları gevşer, anlam dünyaları değişmeye başlar. Bu toplumsal hiyerarşi içindeki marjinal konumları değiştirmede uzun vadeli ancak en etkili olan savaş yöntemidir.

Doktora tezini Türkiye’deki LGBTT alanları ve politikaları üzerine yazan ve ABD’de Northwestern Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları ve Sosyoloji bölümleri ortaklığında doktora sonrası çalışması yürüten Evren Savcı, eşcinsellik olgusu ile Muhafazakâr İdeoloji arasındaki bağıntıyı, Kaos GL Dergisi’nin Muhafazakârlık Dosyası kapsamında yapılan söyleşide isabetle açıklamaktadır:⁴⁶

Söyleşiyi yönlendiren İmge Oranlı’nın “Sen sanırım biraz da Türkiye’deki örgütler ve organizasyonlar arasındaki dışlayıcı söylemlerin kendisinin değişmesi gerektiğini düşünüyordun.” sözü üzerine,

“Evet, ve de benim demin sorduğum soruları geçmemek lâzım. Kimler hangi zamanlarda, hangi bağlamda bir anda ‘geleneksel Türk ailesi’⁴⁷ lafını ortaya atma gereği duyuyor. Bunu özellikle Türkiye’de çok önemli buluyorum. Çünkü AKP politikalarına muhafazakâr deyip geçemeyeceğimizi düşünüyorum. Acayip pragmatik bir parti AKP ve altı ayda bir, üç ayda bir çehresi değişiyor, politikası değişiyor, söylemi değişiyor. Yani o kadar hızlı değişebilen ve o kadar pragmatik ve o kadar da bence bu değişkenliğiyle ve dogmatik olmamasıyla beslenen

⁴⁶ Oranlı, İmge (2012), **Queer Akademiden Türkiye’ye Dair Evren Savcı İle Türkiye LGBTT Hareketi ve Muhafazakârlık İlişkileri Üzerine**, Kaos GL, sayı 122, Ankara, ss.46-48.

⁴⁷ 26-27 Kasım 2010 tarihlerinde Antalya’da “Gülen Hareketi”nin cephe örgütlerinden Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı (GYV), birçok ülkeden yüzlerce kişinin katıldığı uluslararası bir “bilimsel” konferans düzenlemiştir. **“Din, Gelenek ve Modernite Bağlamında Bir Değer Olarak Aile”** başlıklı muhafazakâr etkinliğin sonuç bildirgesi konumuz bağlamında önemlidir. Emrah Göker, “manifesto gibi bildirge” diye lanse edilen metindeki sorunlardan dördünün daha çok göze battığını söylemektedir:

- “(1) ‘Dinî motivasyonlar’ denen bir şeyin ‘ailenin korunmasında en büyük role’ sahip olduğunun söylenmesi ve bu bağlamda din temelli nikâhın ‘meşru sayılmamasının’ eleştirilmesi.
- (2) ‘Boşanmayı azaltacak’ tedbirler alınmasının, ‘neslin korunması’ bağlamında talep edilmesi.
- (3) ‘Kürtajı önleyen’ politika ve projelerin desteklendiğinin beyanı.
- (4) Enstest ile aynı kategoriye sokularak ‘hastalık’ diye işaretlenen ve ‘toplumu tehdit’ ettiği belirtilen eşcinselliğe karşı ‘yeterli tedbirlerin alınması’ talebi.”

Göker’e göre, “Etkinlik, son yıllarda devletin evanjelik aygıtlarının en aktiflerinden biri haline gelmiş Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün (ASAGEM) de *imprimatur*’unu almış. ... Gülen Cemaati’nin popüler markalarından biri olan ‘dinlerarası diyalog’ da, aile üzerinden kadının üreme gücünü disiplin altına almayı arzulayan bu biyoiktidar rejiminin verimli çalışan bir teknolojisini olarak dini devreye sokuyor. Yıllardır ABD’de harcadığı mesai sayesinde Cemaat, orada köklü bir tarihi ve muazzam bir politik-ekonomik gücü olan Hristiyan Sağ’ın toplumsal hareket stratejilerini çok iyi öğrenmiş. ‘Aynı Allah’a tapıyoruz’ ile açılan muhabbet kapısı, belli ki Katolik Sağ’ın ve Baptist Sağ’ın ‘aile değerleri’ ideolojisi ile Sünni dogma arasında mutlu bir eklemelenmenin de davetçisi olmuş.”

Göker, Emrah, 2011, Kutsal Aile ve Devletin Evanjelist Aygıtları *Express*, sayı 116, s. 18-22.

dinamik bir hareket ki, ben bunu donduracak hiçbir lafın bir yere gidemeyeceğini düşünüyorum. ‘Muhafazakâr’ da öyle bir laf..”

Yine İmge Oranlı’nın "AKP’yi ve Bakan Şahin’in o söylemini⁴⁸ muhafazakârlık lafı ile kavrayamayız diyorsun...” yönlendirmesi üzerine devamla

“Diyorum, çok kaygan ve değişken bir şeyden bahsediyoruz zaten. Artı, muhafazakâr diyoruz ama onu bir değer olarak üretiyorlar bu insanlar bu ülkede. Bundan on sene önce ‘Ben muhafazakâr bir insanım.’ demeyecek insanlar bugün diyebiliyor çünkü AKP bunu bir değer olarak üretiyor gün be gün. ‘Siz muhafazakârsınız.’ dediğin anda ‘Evet, ben muhafazakârim.’ diyebilir insanlar. ‘Sen dindarsın.’ deyince ‘Ben Müslüman’ım elhamdulillah. Herhalde eşcinselliğin günah olduğunu düşüneneğim. Başka nasıl düşünmemi bekliyorsun.’ der insanlar. Bu dinamikleri üreten koşullar nedir? Ve de bunun hakkında nasıl politikalar üretilebilir? Nasıl dert anlatılır? Bunları düşünmek lazım.” s.48

31 Mayıs 2013 günlü Radikal Gazetesindeki köşe yazısında Orhan Kemal Cengiz⁴⁹, deyim yerindeyse, “zamanın ruhunu” anlatabilmek için duygusal bir betimleme kullanıyor: “Son ana kadar, üzerine eklenecek bir figür veya fona vurulacak birkaç fırça darbesiyle ışık, renk değiştirerek, bütün kompozisyonun anlamının değişebileceği bir resmin yapımını izler gibi izliyoruz hükümetin icraatlarını. Tam resimdeki akarsu ne güzel dediğimizde, bir bakıyoruz ki kara kara bulutlar çizilmiş onun üzerine. Tam bulutlar içimizi karartırken resmin bir tarafında, bulutların arasından güneş içimizi ısıtan güleç yüzüyle gözlerimizin içine bakıyor.”

Burada verilen iki örnekle özde anlatılmak istenen şudur: İnanç referanslı Muhafazakâr ideoloji temelinde örgütlenen iktidar partisi, sahip olduğu eğitimli genç kadrosuyla bir yanda icraatte muhafazakârlığın bu topraklara – kültür havzasına özgü yorumunu fiilen uygulamaya çalışırken, öte yandan da toplumsal formasyonun ideoloji düzleminde etkin olarak, ideolojiyi sürekli kılabilmek amacıyla onun anlam dünyasını ve sınırlarını kabul edilebilir ölçülerde sürekli değiştirmekle meşgul olmaktadır. Her hangi bir düşünceyi – ideolojiyi zamana ve zemine göre ufak dokunuşlarla değiştirerek sürekli var kılmak, bilindiği gibi en eski siyasî bilgelik gereğidir ve muhafazakâr ideoloji de ontolojik yapısı nedeniyle buna iyi yanıt verir.

Dünya’da ve Türkiye’de ideoloji düzleminde eşcinsellik “farkındalığı”nı yaratmak üzere hedef temelli neler yapılıyor bunların da özet bir dökümünü vermek konuyu biraz daha aydınlatacaktır.

Son yirmi yıldır Dünya’da ve Türkiye’deki akademik çevrelerde “Toplumsal Cinsiyet” kavramı gittikçe artan bir ilgi ve çalışma yoğunluğunda ele alınmaktadır. Giderek yine yurt içi ve dışındaki yüksek öğretim kurumlarında bu çalışma alanı bağımsız işleyen disiplin alanlarına dönüştürülmektedir.

⁴⁸ “Bakan Şahin’in ‘geleneksel Türk ailesi’ lafı ve ‘Eşcinsellik türü şeylerin toplum açısından zor ve sıkıntılı olduğunu düşünüyorum’ açıklaması”, a.g.m. s.48

⁴⁹ Cengiz, Orhan Kemal, AKP’nin İçine Devlet Kaçmış, Radikal Gazetesi, 31.05.2013, s.12.

Örneğin Türkiye’de de Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, 2013 bahar yarıyılında “**Queer Çalışmaları**” adı altında bir **yüksek lisans programı** yürüttüğünün tanıtımını yapmaktadır. Program konuları incelendiğinde cinselliğin, felsefe ile sosyal bilimler, siyaset ve mekân bilimleri alanlarına yayılan geniş bir bağlam içinde ele alındığı görülmektedir.⁵⁰

Eldeki çalışma için incelenmiş, Heteroseksizm’i mercek altına alan ve araştırma nesnesi olarak yerli ve yabancı örnekleri irdeleyen, yazılmış çok sayıda lisansüstü tez arasından, amacı sadece durum belirlemek – olgu/olay incelemek (case study) olmayıp, daha çok toplumun mental yapısına hedeflenerek, toplumsal formasyonun ideoloji düzleminde işlevsel olabilecek saptama ve düşünce üretebilmek amacıyla yapılan çalışmalara iyi örnekler olarak aşağıdaki çalışmalar verilebilir.

Leyla Burcu Dünder, 2001, “**Murathan Mungan’ın Çağdaş Masallarında Cinsiyetçi Geleneğin Eleştirisi**”⁵¹ başlıklı yüksek lisans tezinin amacını şöyle özetler:

“Murathan Mungan (d. 1955), yapıtlarında Doğu’ya ait söylence, mit, masal ve arketipleri çözümleyip yorumlar. Geleneksel anlatılarla kurulan bu bağ, bir anlamda içinde yaşanan coğrafyanın sunduğu fırsatların ve kültürel zenginliğin değerlendirilmesidir. Yazarın sanat kurgusunun yapı taşlarından olan bu yönelimle, kültür ürünlerinde çağdan çağa sürmekte olan motifler farklı şekillerde yeniden gündeme getirilir. Mungan’ın bu dönüşümü gerçekleştirmekteki amacı, bugün de alttan alta sürdüğünü düşündüğü arketiplerle okurun yüzleşmesini sağlamaktır. Zaman içinde evrilerek günümüze kadar gelen bu motiflerin karşılık geldiği toplumsal dinamikleri sorgulayan yazar, böylece toplumsal evrime de ışık

⁵⁰ Beyan edilen konular şöyle sıralanmaktadır:

Teoriye giriş,
Tarihsel süreç,
LGBT kimliğinin özne olma mücadelesi,
Kentten cinsiyetçi heteronormatif yapısına queer müdahaleler,
Heteroseksüel toplumsallaştırma aracı eğitim alanında Queer yoldaşlığı,
Homofobi ve transfobiye karşı mücadelenin sol ile yoldaşlığı,
Hukuk ve LGBT bireyler,
LGBT bireylerin medyada temsili ve müdahil olmak,
Hastalık kavramının arka planı,
Edebiyatta LGBT görünmezliğine karşı anlatıyı dolaptan çıkarmak,
Nefret suçu ve LGBT bireyler,
Hegemonik erkeklik ve eşcinsellik,
“Lanetli livatacı”
“hastalıklı homoseksüel”,
“gururlu gay”,
Kararsız kıvrım,
Kuir – eşcinsel arzuyu adlandırmaya ve sınıflandırmaya tarihsel bir bakış,
Transfeminizm,
İnterseksüellik ve cinsiyetin inşası,
Eşcinsel kurtuluş hareketinin Türkiye seyri,
Heteronormativite,
Homofobi,
Heteroseksizm (Kaos GL, 2013/128, s.14).

⁵¹ **Dünder, Leyla Burcu**, 2001, “**Murathan Mungan’ın Çağdaş Masallarında Cinsiyetçi Geleneğin Eleştirisi**”, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, yük. lis. Tezi, Ankara, 97 s.

tutar. Mungan'ın rolçözümsel bir okuma süreci yaratma amacı, metin ve okurla kurduğu ilişkiden de çıkarsanabilir

Yazarın, yapıtlarında izini sürdüğü ana izleklerin en belirginini “**erkek olma**”dır. Mungan'ın yazarlık evreninde geniş yer tutan bu sorunsal bağlamında toplumsal iradenin dayattığı roller ele alınır. Erkeksi iktidarın yarattığı “erkek” imgesinin kurduğu bu baskı, “birey” olmanın da tıkanma noktasıdır. Yazar, politikadan edebiyata dek yaşamın her alanında örtük olarak ya da açıktan açığa süregelen koşullanmaları çözümlerken, cinsiyetçi ideolojiyi şiddetle eleştirir.

Mungan'ın yapıtları incelenirken sık sık karşılaşılan temalardan biri de “**dilsizlik**”tir. Bu kavramın bireysel olduğu kadar toplumsal anlamda da bir ketlenmeye işaret edişi, farklı katmanlar içeren bir okumaya olanak verir. Buradan hareketle Mungan'ın yazın çabası, tarihe ses vermek, Anadolu'nun doğusunu dillendirmek olarak yorumlanabilir. “ s. iii.

Yine Mungan'ın çalışmaları üzerine yapılmış başka bir tez de **Caner Fırat'a**⁵² aittir. Fırat'ın Mungan'ı ele alış amacı, ilerleyen sayfalarda verilmiştir.

Aliye Ummanel⁵³ yük. lis. tezinde, 2003, Amerikan tiyatrosunda eşcinselliğin ne şekilde sunulup nasıl tepkilerle karşılaştığını ve “eşcinselliğe yönelik baskıların, hem gerçek hayatta hem de tiyatrodaki varolduğu 20. yüzyılın başı ve eşcinsel özgürlük hareketinin doruğa ulaştığı 1970'lere kadar, eşcinselliğin oyunlara yansımaları” şeklini incelemiştir. “Amerika'da eşcinsellikle ilgili sahnelenen ilk oyun olan Fransız yazar Bourdet'in The Captive (Tutsak; 1926) oyunundan, 1990'ların en popüler gey oyunu Angels in Amerika'ya (Amerika'daki Melekler; 1991) kadar olan dönem içerisinde, oyunlarda eşcinselliğin ve eşcinsel karakterlerin sunuluşu, eşcinselliğe heteroseksüel ve homoseksüel bakış açısı” ele alınmıştır. 20. yüzyılın başında, hem günlük yaşamda hem de Amerikan oyunlarında eşcinselliğin baskıyla karşılaştığı dönemde, eşcinselliğin tiyatrodaki yer edinme mücadelesi, karşılaştığı baskının oyunlara biçimsel ve içerik açısından yansımaları anlatılmıştır. Bu anlamda, yazarların toplum tepkisinden kendini korumak için başvurduğu yöntemler oyun analizleriyle birlikte incelenmiş, eşcinselliğin gey oyunu türüne geçişi ve bu oyunların özellikleri irdelenmiştir.

Ummanel, Amerikan Tiyatrosunda Eşcinsellik olarak belirlediği genel araştırma sonuçlarını Amerikan tiyatrosunda eşcinselliğin serüveni içerisinde bir dönüm noktası olarak kabul edilen Lanford Wilson'ın “Bayan Bright'ın Deliliği” oyununu, Amerikan tiyatrosunda, eşcinsellikle ilgilenen ve sonradan gey oyunu adını alan oyunların genelinde yer alan özelliklerin kıyaslanması yoluyla incelemiştir.

Sonuç olarak, Amerikan tiyatrosunda eşcinselliğin sunulmasıyla ilgili, günümüze gelene dek, olumsuz bakış açıları barındıran bir gelenek olduğu, “Bayan Bright'ın Deliliği” oyununun, her ne kadar gey oyunları içerisinde bir dönüm noktası olarak kabul edilse de, bu gelenekten sıyrılmadığı varsayımını doğrulamaya çalışmaktadır.

⁵² **Caner Fırat**, 2002, “**Bir İdeoloji Olarak Murathan Mungan Şiiri**”, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, yük. lis. Tezi, Ankara, 116 s.

⁵³ **Aliye Ummanel**, 2003, “**Amerikan Tiyatrosunda Eşcinsellik ve Bir Örnek Olarak Lanford Wilson'ın 'Bayan Bright'ın Deliliği' Oyununun İncelenmesi**”, Ankara Üni., Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Anabilim Dalı, yük. lis. Tezi, Ankara, 151 s.

Cinselliğin ve cinsel göndermelerin sıklıkla kullanıldığı metinler olan ”*Şevk-engîz*” ve “*Şehrengiz*” metinleri üzerine yapılan çalışmalar da bu kapsamda önemlidir.

Örnek olarak, **Emine Tuğcu**'nun, 2007, **Şehrengizler Ve Âyîne-i Hûbân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller**⁵⁴ başlıklı yük. lis. tezinde Osmanlı şiir geleneğinde sevgilinin cinsiyeti ve sevgilinin sosyal hayatla olan ilişkisi üzerinde durularak, şiirlerde tasvir edilen sevgilinin kimi zaman kapalı, kimi zaman da açık göndermelerle genç bir delikanlıyı işaret etmesi ve “homoerotik” bir boyutunun olması, “sevgili dolayımında tasvir edilen meslek sahibi “mahbûb”ların / oğlanların neden şehrengizlerde daha görünür bir şekilde yer aldıkları ve nasıl tasvir edildikleri incelenmiştir.”

Osman Ünlü, Klâsik Türk Edebiyatında Erkek Güzelliği Ve Erkek Aşkı Anlayışı: Cinânî Örneği⁵⁵ başlıklı makalesinde “klâsik Türk edebiyatında günümüze kadar süregelen hemcinsel edebiyat ve gelenek tartışmalarına bir klâsik dönem şairinin - Cinânî'nin - penceresinden” bakmaktadır. “Klâsik şairin aşk anlayışını modern zamanın aşk telakkileriyle değerlendiren birçoklarına göre Osmanlı toplumunun sapkın bir topluluk olarak yaftalanması”, Ünlü'ye göre yanlıştır. Klâsik dönem aşk anlayışı en iyi bir şekilde dönemin eserleriyle anlaşılacağından, “eserlerinde birçok erkek cinsiyetli sevgilisini isimleriyle zikreden Cinânî'nin iyi bir örnek olduğu”nu düşünmektedir. (s. 17)

Öğretim Kurumlarımız içinde özellikle Felsefe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalları'nda cinselliğin “norm” ve “norm dışı” bağlamında çalışan akademisyenlerimizin ürettikleri bilimsel bilgilere, kitaplar ve alan dergilerinde yayınlanan makaleler biçiminde ya da ağırlıklı olarak öznel oluşturulan örgütlerin düzenledikleri panel, konferans dizileri ve kongrelerde yapılan konuşmalar biçiminde, ki daha sonra düzenlenen toplantıların kitapları yurt dışındaki benzer örgütlerin finansal katkılarıyla basılmaktadır, ulaşmak çok kolaylaştırılmıştır.

Örneğin Ankara'daki Kaos GL Derneği 2010 yılında **13 şehirde, Mart'tan Mayıs ayna dek kampüs ve şehir etkinlikleri ile sürecek olan 5. Uluslararası Homofobi Karşıtı buluşma toplantısını** düzenlemiştir. Bu bağlamda etkileyici pek çok etkinlik kapsamında, **Berkeley Üniversitesi'nden Prof. Dr. Judith Butler** da **15 Mayıs 2010** günü Ankara'da, Boğaziçi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Zeynep Gambetti'nin modere edeceği “**Queer Forum**”da konuşmuştur. Bilindiği gibi Butler, Queer Teorisini Michel Foucault çizgisinde geliştiren ünlü bir felsefeci/teorisyen ve alanda tanınmış bir aktivisttir.

Bu bağlamda hemen hemen her yayınevinde basılan tekil yayınların yanında, büyük yayınevlerinin başlattığı özel baskı serilerinin de anılması gerekir. Örneğin, **Metis Güncel Siyahbeyaz Dizisi** tanıtımı için yayınevi şunları yazar: “Siyahbeyaz Dizisi, özerk, bağımsız ve araştırmacı gazeteciliği teşvik etmeyi, medyanın genelinde haber olamayan ya da medyaya eksik, yanlış veya çarpıtılmış bir şekilde yansıyan kişi, olay ve temalara, kendilerini kamu önünde ifade olanağı yaratmayı ve bu yolla toplumun haber alma hakkını ve olanaklarını

⁵⁴ **Emine Tuğcu, 2007, Şehrengizler Ve Âyîne-i Hûbân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller**, Türk Edebiyatı Bölümü, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 167 s.

⁵⁵ **Ünlü, Osman, Klâsik Türk Edebiyatında Erkek Güzelliği Ve Erkek Aşkı Anlayışı: Cinânî Örneği**, akademikpersonel.duzce.edu.tr/.../osmanunlu03.02.2011_10.12.03di..., erişim: 13.11.2012

geliştirecek katkılarda bulunmayı amaçlamaktadır. Kelimenin gerçek anlamıyla hayatın her alanına el atmayı hedeflemektedir. Kitaplar geleceğe taşınan belge ve başvuru kaynaklarıdır aynı zamanda; bugünün güncelliğine bakış biçimimiz, yarının yakın tarih bilinci olacaktır.”

Yayınevinin konu ile doğrudan ilintili üç kitabı örnek olarak verilebilir.

Özbay ve Soydan’ın⁵⁶, 2003, **“Eşcinsel kadınlar”** adlı kitabı, 28 – 31 Ekim 2002 tarihleri arasında İstanbul’da düzenlenen 9. Eşcinsel Buluşması kapsamında, yalnızca kadınların katılımına açık olan bir toplantıya katılan kırka yakın eşcinsel kadına sunulan bir projenin daha sonra İstanbul ve Ankara’da yapılan röportajlarla zenginleştirilerek basılmasından oluşmuştur. Kadınların deneyimlerini, yaşamlarını ve mücadelelerini anlatan bir kitaptır.

Benzer bir çalışmayı, **Hocaoğlu, Murat**⁵⁷, 2004, **eşcinsel erkeklerle** gerçekleştirmiştir. Hocaoğlu kitabının önsöz’ünde, çalışmanın “Türkiye’deki eşcinsel erkeklerin toplumsal bir resminin belirlenebilmesi ve giderek netleşebilmesi için” yapıldığını söylemekte ve şöyle gerekçelendirmektedir: “Umarım bu çalışma, amaçladığım gibi, hepimizi kuşatan anlam daralmalarının içinde, toplumsal bir örnekleşme projelerinin baskısı altında, sesi çıkmayanların, sözü anlaşılmayanların söylemine küçük bir katkı sağlar. Milli orijin, dinsel, siyasal inanışlar, cinsel kimlik ve eğilimler, yaşam biçimleri vs. vs. Adına ne dersiniz deyin, ne istiyor ve neyi savunuyor olursa olsun, tek bir insanın hikayesine sırtımızı dönersek, sesini duymazdan gelirsek, sadece güç ilişkileri kuracağımıza inanıyorum. Tek bir insanın hikayesinde bile, hayatımızı anlamlandırmak için birçok şey olduğunu biliyorum. Bu çalışma da o hikayeleri aradı.” ss 7-12.

Başka bir çalışma da, **Berghan, Selin**⁵⁸, 2007, **“Lubunya, Transseksüel Kimlik ve Beden”**, adlı çalışmasıdır. Bu çalışma, 2003-04 yıllarında yapılan ve **“Lubunya: Ataerkilliğin Yeniden Üretilmesi ve Dönüştürülmesinde Transseksüel Kimlik ve Beden”** başlıklı yüksek lisans tezinin basımıdır.

Konu ile ilgili olan ve anılmaya değer başka bir yayınevi de **Sel Yayıncılıktır**; Yayınevi **Queer Düşün Serisi Dizisi**⁵⁹ kapsamında henüz iki kitap yayınlamıştır.

Tayfun Atay’ın⁶⁰, 2012, cinsiyet ve cinsellik üzerine antropolojik değiniler alt başlığı ile basılan kitabı da, daha çok erkeklik kavramını işleyerek, eşcinselliğe bakan bir çalışmadır.

⁵⁶ **Özbay, Cenk ve Soydan, Serdar**, 2003, **Eşcinsel kadınlar, yirmi dört tanıklık**, Metis yayınları, 277 s.

⁵⁷ **Hocaoğlu, Murat**, 2004, **Eşcinsel Erkekler, yirmi beş tanıklık**, Metis Yayınları, 2. Baskı, 247 s.

⁵⁸ **Berghan, Selin**, 2007, **Lubunya, Transseksüel Kimlik ve Beden**, Metis yayınları, 287 s.

⁵⁹ **Wittig, Monique**, 2013, **“Straight Düşünce”**, Sel Yayıncılık, İstanbul, ISBN: 9789755706207, 128 s.

“Queer Tahayyül”, 2013, der.: Sibel yardımcı, Özlem Güçlü, Sel Yayıncılık, İstanbul, ISBN: 9789755706115, 432 s.

⁶⁰ **Atay, Tayfun**, 2012, **Çin İşi Japon İşi, cinsiyet ve cinsellik üzerine antropolojik değiniler**, İletişim Yayınları, ISBN-13: 978-975-05-1015-1, İstanbul, 151 s.

Sürelî yayın bağlamında ise, öncelikle Kaos GL Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği'nin **Kaos GL – Gey ve Lezbiyen Araştırmaları Dergisi** ile 30 Haziran 2006 tarihinde Ankara'da Türkiye'nin ilk trans hakları derneği olarak kurulan Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği'nin üç ayda bir çıkardığı **“Lubunya” Dergisi'nden** söz edilebilir.

Belirlenen norm dışında kalanların sosyal yaşamın her boyutunda yine normu belirleyen sistem tarafından ötekileştirilmiş olduğu bilinen bir gerçektir. Elbette sinema⁶¹ sanatına çok uzun yıllar yön veren Hollywood Sinemasında da eşcinsel kimlik 1960'lı yıllara kadar tabu olarak kalmış, bastırılmış, “erkek sinema” tanımını yerleştirecek ölçüde “fallus egemenliği”ni dayatmıştır. Ancak 1970'li yıllarda siyasi bir talep halinde formüle edilebilen Gay Hareketi ile birlikte, sinema sanatı içinde de hareketlenmeler başlamıştır. Bu gün için dünyanın her bölgesinde eşcinsel hareket sinema sanatı ile ilgilenmektedir; hem akademik ilgili anabilim dallarında görevli akademisyenler hem de diplomalı meslekten sinemacılar doğrudan konunun üstüne giderek düşüncelerini açıklamakta ve filmler yapmaktadır. Eşcinsel yönetmenler ve eşcinsel ünlü oyuncular kendilerini gizlemeden sanatsal becerilerini somut ürünler olarak ortaya koyabilmekte, eşcinsel olmayan ünlü yönetmen ve oyuncular kaygı duymadan eşcinsel filmi yapmakta, eşcinseli beyaz perdede canlandırabilmektedir.

Hakan Bilge (2012 ss.8-12) **“Hollywood’un Eşcinsellikle İmtihanı”** başlıklı yazısında, eşcinsel yönetmen Nicolas Ray'ın bile ünlü “Rebel Without a Cause / Asi Gençlik” adlı filminde konuya sansür mekanizmaları, Hollywood film yapım siyaseti, ideolojik baskılar, Amerikan muhafazakârlığı, ve “kalantor üreticilerinin saçma sapan gerekçeleri” nedeniyle doğrudan yaklaşmadığını söylerken, Akademinin “1970'lerden başlayarak eşcinsel konulu filmleri ve sözkonusu filmlerde eşcinselleri canlandıran oyuncuları Oscar Ödülü ile ödüllendirmeye” başladığını yazmaktadır.⁶² Ancak yine de eşcinsel erkek ve kadınların dünyasını anlatmaya çalışan filmlerin yanında, ötekileştirici ve dışlayıcı anlayış bugün de sürmektedir.

⁶¹ Eşcinselliğin sinemadaki varlığı üzerine bilgi edinmek için bkz :

Davies, Steven Paul, 2010, **Eşcinsel Sineması Tarihi (Sinemada Görünür Olmak)**, Kalkedon Yayıncılık / Sinema Kitaplığı Dizisi, 310 s.

Ayrıca Nejat Ulusay'ın, eşcinselliğin sinemadaki temsil biçimlerini kendine konu ederek queer sinema olarak anılan bir akımın parametreleri üzerinde durmayı ve bu sinemanın öncesi ve sonrasıyla ilgili değerlendirmeler yapmayı amaçlayan makalesi için bkz:

Ulusay Nejat ,“Yeni queer sinema: Öncesi ve sonrası,” *Fe Dergi* 3, sayı 1 (2011), 1-15.

⁶² Ödül dökümü özetle şöyle verilmektedir.

1972 Cabaret – toplam 8 Oscar ödülü,

1985 Kiss of the Spider Woman – en iyi erkek oyuncu Oscar Ödülü,

1993 Philadelphia - toplam 2 Oscar ödülü,

1995 The Adventures of Priscilla Queen of the Desert, en iyi kostüm tasarımı Oscar Ödülü,

1999 Boys Don't Cry - en iyi kadın oyuncu Oscar Ödülü,

2002 The Hours - en iyi kadın oyuncu Oscar Ödülü,

2003 Monster - en iyi kadın oyuncu Oscar Ödülü,

2005 Capote - en iyi erkek oyuncu Oscar Ödülü,

2005 Brokeback Mountain - toplam 3 Oscar ödülü,

2008 Milk- toplam 2 Oscar ödülü,

Ancak olumlu örnekler sürekli olarak artmaktadır. Fransa'nın Cannes şehrinde 15 - 26 Mayıs 2013 tarihleri arasında bu yıl 66'ncısı düzenlenen **2013 Cannes Film Festivali'**nde, lezbiyen bir aşk hikayesini anlatan Tunus kökenli Fransız yönetmen Abdellatif Kechiche imzalı "**La Vie d'Adele**" (Mavi En Sıcak Renktir: Adele'in Yaşamı) filmi, hem en iyi film ödülünü hem de tutku dolu aşk ilişkisini canlandıran iki başrol oyuncusu en iyi kadın oyuncu ödülleri almıştır.⁶³

Sinema yazarı **Atilla Dorsay**, "**Cannes'da cinsellik yılı**" başlıklı yazısında⁶⁴ festival filmlerini tanıtırken, "Fransız sinemacı Abdellatif Kechiche'in filmi "Adele'in Yaşamı", şimdiye dek gördüğümüz en ateşli kadın eşcinselliği sahneleriyle Cannes'e bomba gibi düştü." saptamasını yapmaktadır. Dorsay'a göre, " 'Adele'in yaşamı' hem bu Arap kökenli usta yönetmen açısından hayli cesur bir çaba"dır. Çünkü 1. ve 2. bölümleriyle üç saatlik film şimdiye dek Cannes'da veya herhangi bir yerde görülen en ateşli kadın eşcinselliği sahnelerini getirmiştir. Bu sahneler hem çok uzun hem de çok sıktır. Dorsay film üzerine görüşlerini şu saptamayla bağlar: "Sinemanın yanı sıra Avrupa (giderek dünya) ahlakında eşcinselliğe sinema aracılığıyla bakışta, yeni ve daha cesur bir dönem. Bir diğer deyişle Cannes bu yıl cinselliğin tabularını oldukça gerileten bir yıl olarak anılacak"tır.

Türkiye'de ise eşcinsel sinemasının gelişimi yavaştır; 1960 öncesinde sinemamızda eşcinsel karakterlere yer verilmemiştir. "**Ver Elini İstanbul'da (1962)** ilk defa iki kadının öpüşmesine rastlanırken erkek eşcinselliğinin perdeye yansması ise 1980'lerin sonunu bulur. Türk sinemasında eşcinsellik genellikle üzeri örtülü bir şekilde yansıtılmış, çoğu zaman eşcinsel karakterler komedi unsuru olarak gösterilmiştir."⁶⁵

Ancak **1990'lı yılların başında** yönetmen **Atıf Yılmaz** "**Düş Gezginleri**"ni çekmiştir. Filmin senaryosu da kendisine aittir ve sanat yönetmenliğini kızı Kezban Batıbeki yapmıştır; filmin konusu, Ege'de çocuklukları birlikte geçen ve İstanbul'daki arkadaşlıkları kısa sürede **lezbiyen** ilişkiye dönen iki kadının öyküsüdür. Lezbiyen çiftti oynayan her iki oyuncu da "En İyi Kadın Oyuncu" ödülünü kazanmıştır:⁶⁶

29. Antalya Film Festivali'nde (1992) Lale Mansur "En İyi Kadın Oyuncu",

5. Ankara Uluslararası Film Festivali'nde (1993) Meral Oğuz "En İyi Kadın Oyuncu".

Türk sinemasının ilk lezbiyen temalı filmlerinden biri olarak **Düş Gezginleri**, 1994'te Torino Gey ve Lezbiyen Filmleri Festivali'ne, uluslararası bir eşcinsel filmleri festivaline katılan ilk Türk filmi olma özelliğini de taşımaktadır.⁶⁷

Erkek eşcinselliği üzerine kayda değer bir film, **Ferzan Özpetek**'in senaryosunu yazıp yönettiği

⁶³ **2013 Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye Ödülü Kazananlar kimler**

http://www.gazetea24.com/haber/2013-cannes-film-festivalinde-altin-palmiye-odulu-kazananlar-kimler-iste-cannes-altin-palmiye-odulu-olanlarin-listesi-burada_23466429.html erişim: 02.06.2013

⁶⁴ **Dorsay, Atilla**, 24.05.2013, **Cannes'da cinsellik yılı**, Radikal Gazetesi, s.33.

⁶⁵ **Beyaz Perdede Eşcinsellik**, <http://www.dinamikgazete.com/beyaz-perdede-escinsellik/> 4.06.2013

⁶⁶ **Düş Gezginleri** , Meral Oğuz-Lale Mansur(Film) - Turkkıtap

www.turkkıtap.org/catalog/product_info.php?cPath=3...id... erişim: 27.05.2012

⁶⁷ **Biliyo(mu)sun(?) Her kadın Heteroseksüel Değildir, lezbiyen ve biseksüel kadınlar**, 2007, Kaos GL Yayınları, Ayrıntı Basımevi, Ankara, s. 186.

Çalışma ayrıca yerli – yabancı eşcinsel filmlerin dökümünü de vermektedir.

Hamam⁶⁸ filmidir. 1997 Yılında vizyona giren film, 34. Antalya Film Festivali'nde en iyi film, yönetmen ve müzik ödülleri almıştır. "Film, yıllar önce İtalya'yı terk edip İstanbul'da yaşamaya başlayan teyzesinin öldüğünü ve kendisine miras olarak bir hamam bıraktığını öğrenen, meslek hayatında başarılı, evlilik hayatındaysa problemlili genç mimar Francesco'nun İstanbul'a gelişi(ni) ve Mehmet adlı gençle ilişkisi(ni) anlatmaktadır."

"Yönetmenin ilk filmi olan Hamam, 1997 Cannes Film Festivali'nde "Yönetmenlerin Onbeş Günü" tarafından keşfedilmiş ve hem İtalya hem de diğer ülkelerde eleştirmenlerin ve sinemaseverlerin beğenisini kazanmıştır."

Erkek eşcinselliğini konu edinen, **Caner Alper ve Mehmet Binay**'ın yönettiği, başrollerini Erkan Avcı ve Kerem Can'ın paylaştığı yakın tarihli bir sinema filmi de "**Zenne**"dir. Eşcinsel olduğu için 15 Temmuz 2008 tarihinde vurularak öldürülen Ahmet Yıldız'ın hikayesinden beyazperdeye uyarlanan "Zenne"nin, Amerika prömiyerini yaptığı San Diego Frameline Film Festivali'nde beş ödül birden, en iyi uluslararası film, özgürlük ödülü, en iyi görüntü yönetmeni, en iyi yardımcı erkek oyuncu ve en iyi müzik ödülleri, kazandığı ve Amerika'daki beş festivale daha katılacağı bildirilmiştir.⁶⁹

48. Uluslararası Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde de, 2011, " 'Zenne' beş dalda aldığı ödüllerle geceye damgasını vurdu" sözleri manşet olmuştur.⁷⁰ Bunlar: en iyi ilk film ödülü, en iyi görüntü yönetmeni ödülü, en iyi yardımcı kadın oyuncu ödülü, en iyi yardımcı erkek oyuncu ödülü, filmin yönetmenleri için Ulusal en iyi uzun metraj film SİYAD Jürisi ödülüdür.

SİYAD ödülü'nü alan "Zenne" filminin yönetmenlerinin "Projemize destek için Kültür Bakanlığı'na başvurduğumuzda, filmimizin destek vermeye uygun olmadığı cevabını aldık. Bugün aldığımız ödülün, ilahi bir adalet olduğuna inanıyor(z). Din, dil, ırk, cinsiyet fark etmeksizin aynı Tanrı'nın çocuklarıyız. Dürüstlük bazen öldürebilir, Ahmet Yıldız kardeşimiz bu yüzden öldürüldü. Kimliklerimizi saklamadan yaşayabileceğimiz bir Türkiye hayal ediyoruz." dediği de haberde yer almaktadır.

Eşcinsel dünyasında "**kimliği saklama**"nın ne anlama geldiği ve yarattığı sıkıntı merkezi konumdadır. Mungan'ın yazın dünyasının ana sorunu da budur. Bu sorunu, "**Bir İdeoloji Olarak Murathan Mungan Şiiri**" başlıklı yüksek lisans tezinde **Fırat Caner**, Mungan'dan ödünç aldığı cümlelerle başarıyla anlatmaktadır.⁷¹

"Murathan Mungan (d. 1955), 'gündeliğin ayrıntılarındaki ideolojik muhteva'yı yapıtlarının ana temalarından biri olarak değerlendirir. Mungan'ın gelenekle kurduğu ilişkide, geniş zamanda geçerli olanı bulup işleme arzusu vardır. 'Bugün'ün içinde yaşayan geçmişin değil, 'geçmiş'in

⁶⁸ **Küçük, Berna ; Kahyaoğlu, İrem**, 2013, **Yerellik Öğeleri İçinde Küreselleşen Yönetmen: Ferzan Özpetek**, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC April 2013 Volume 3 Issue 2, ss. 60-61. (www.tojdac.org/tojdac/HOME_files/tojdac_v03i207.pdf), erişim: 16.06.2013)

⁶⁹ <http://eshsiz.com/lgbt-haber/lgbt-haber-ajansi/kultur-sanat/628-zenne-ye-abd-den-odul-yagmuru.html> erişim: 04.07.2012

⁷⁰ <http://www.altinportakal.org.tr/tr/news/48-uluslararası-antalya-altin-portakal-film-festivali-odulleri-sahiplerini-buldu-128.html>, 2011, "Altın Portakal'a "Zenne" damgasını vurdu."

⁷¹ **Caner, Fırat**, 2002, "**Bir İdeoloji Olarak Murathan Mungan Şiiri**", Yük. Lis. Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 116 s.

içinde görülen ‘bugün’ün izini sürer. Çünkü geçmişin içindeki bugün, şairin bugünü ile hesaplaşması için en uygun malzemedir. Mungan, insanlığın evrimle sürecinin temalarını işler ve okurunu kendisi ile yüzleştirmeye çalışır. Okurun kendisi ile yüzleşmesini sağlayan eleştirilerini, bazen doğrudan, bazen de sezilerek alımlanacak biçimde yapıtına serpiştirerek yapar.

Mungan, siyasi, ekonomik ve toplumsal oluşumların bireye dayattığı rolleri ve bu rollerin bireyler tarafından üstlenilmesinin psikolojisini başarı ile işler. Bu nedenle, Murathan Mungan yazınının en temel konusu ‘kendisi olamamak’ ile ‘kendisi olamamanın trajedisini yaşamak’ arasında kalan geçiş sürecinin buhranıdır. Kendisi olamamak, bir ‘öteki’ne bağımlı olmak demektir ve bir ‘öteki’ne bağımlı olma eğilimi, bireyin kendisine yüklenen rolü kabullenmesini beraberinde getirecektir.

Mungan poetikası, modernle gelenek arasında, geleneğe daha yakın çizgide yer alır. Ancak, yakın durulan yer neresi olursa olsun, Mungan yazınının en önemli ‘durum’u iki şey arasında kalan durumdur. Eşik, Çehov oyunlarında olduğu gibi, Murathan Mungan yazınında da çok önemlidir.“ (özet, s. iii)

Bir insanın kimliğini saklama zorunluluğu ve bu davranışının özgürlüğü ile olan ilintisi ve kişi varlığında yarattığı maddi ve manevi çöküntüyü anlatma kaygısı, Kaos GL Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği’nin de etkinliklerindeki yönlendirici motiftir. Dernek bu amaçla pek çok etkinlik düzenlemekte projeler yürütmektedir.

Bu çalışmalardan biri, Dernek’in **Heinrich Böll Vakfı** desteği ile Mart – Kasım 2008 tarihleri arasında yürüttüğü **“Türkiyede Eşcinsel Olmak”** Projesidir. Proje’de ayrıca **Heinrich Böll Vakfı**’nın yanında **İzmir Fransız Kültür Merkezi** ile **İstanbul Goethe Institut**’ün katkılarından söz edilmekte olup, çalışma Ankara’da yapılan 14 söyleşi ile Eskişehir, İzmir ve İstanbul’da yapılan birer söyleşinin derlendiği toplam 17 söyleşiden oluşmaktadır. Bu çalışmanın amacı, sosyal yaşamın her alanından ve toplumun her kesiminden lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transeksüel bireylerin çeşitliliğini ortaya çıkarmak, işçi, öğrenci, sanatçı, HIV+, gazeteci, Kürt, trans, lezbiyen, yoksul, mülteci, tutsak vb. olmanın, Türkiye’de eşcinsel olma hallerini nasıl şekillendirdiği ve LGBT bireylerin bu durumlar üzerinden kendilerini nasıl var edebildikleri ve kimliklerini nasıl kurdukları araştırılmıştır.

Söyleşilerin hepsi program sonunda bir kitapta toplanmıştır.

“Kaos GL olarak heteroseksüel erkek iktidarının yıkılmasının mümkün olduğuna inanıyoruz.”⁷² görüşünü taşıyan Dernek’in başka bir çalışması da, Hevjin LGBT Oluşumu ile birlikte ve yine **Heinrich Böll Vakfı** destekleriyle Ankara ve Diyarbakır’da **“erkekliğin gölgesinde”** üst başlıklı bağlamında panel, söyleşi ve atölye çalışmaları biçiminde gerçekleştirdiği dizi etkinliklerdir.

Bu çalışma da daha sonra, Türkçe ve Kürtçe, iki dilli bir kitap olarak yayınlanmıştır.

Gerçek yaşamı, çoğu kere akıp geçtiği fiili mekân ve zamanda algılamak, zor olabilir. Gerçeği temsil gücü yüksek bir kurmaca dünya yaratılabilirse, gerçek yaşam yerini temsiline bırakırsa algılama daha sorunsuz seyredebilir. Bu “durum” ya da “hal” ise sadece edebiyat ve sanat yardımı ile başarılabilir. Bir eşcinseli dinlemek zor olabilir, ancak O’nun yazdığı ya da O’nun üzerine yazılan romanları okumak insan ruhunu yumuşak dokunuşlarla etkileyebilir; insan zihni zamanla eşcinsellik olgusunu anlayabilecek duyarlığa – olgunluğa erişebilir.

⁷² **Erol, Ali**, 2010, “Erkek: Orada Kimse Var mı?”, **Orada kimse Var mı ? (Li Wir Kes Heye?)**, Hevjin LGBT Oluşumu, Kaos GL, Heinrich Böll Stiftung, der.: Umut Güner ve Semih Varol, Ayrıntı basımevi, Ankara, s. 12.

“**Edebiyat, ne değildir...**”⁷³ başlıklı yazısında **Gümüş** de, edebiyatın öneminden söz ederken nitelikli romanla toplum etkileşimine değinmektedir.

Gümüş’ün sözleriyle, “nitelikli roman, birincisi, insana yeni tasavvurlar yapma itkisi verir. .. O güne dek böyle okumamıştım, böyle düşünmemiştim, dedirtiyor mu okuduğunuz roman? .. İkincisi, yeni bir kriz nedeni olmalıdır nitelikli roman. Bulduğunuz yeri değiştiren, sizi tedirgin eden, düşünmeye zorlayan. .. Roman, başlangıcından beri her şeyden çok psikolojik roman oldu. Psikoloji de derinlik gerektirir, başka bir yoldan ulaşılabilir mi insan ruhuna. Hem yalnızca hikâye anlatıp hem de insan psikolojisine giremezsiniz. Edebiyat bunun için, anlamı derinleştirirken kendini yükselten bir sanattır.”

Örneğin, Meksikalı yazar **Mario Bellatin’in “Güzellik Salonu”** adlı romanı,⁷⁴ Gümüş’ün görüşüne uygun nitelikte bir roman. Arka kapağındaki tanıtım yazısında “..hastalık, ölüm, yoksunluk ve egemen cinsiyet kavrayışını sorgulamamızı sağlayan, sarsıcı, huzursuz edici bir roman” olarak tanıtılan Güzellik salonu, sadece 54 sayfadan oluşan kısa bir bağlamda, okuyanı eşcinsellik olgusunun karanlık yüzünün ve oradaki yalnızlığın tanığına dönüştürmektedir.

Eşcinsel **Christopher Isherwood, “Tek başına Bir Adam”** adlı romanıyla⁷⁵, “Öğrencilerine yaşı ve İngilizliği, toplumun geri kalanına ise eşcinselliği nedeniyle yabancılaşmış” bir öğretim üyesinin yaşamını anlatsa da, betimlediği duygular ve ruhsal gerilimlerle toplumda pek çok kişinin ortak sorunundan söz ediyor olacaktır.

Ahmet Rasim (1865 – 1932) dendiğinde, Tanzimat sonrası Türk edebiyatının ve basın dünyasının en özgün yazarlarından biri olduğu ve elli yıla yaklaşan yazın yaşamında keskin bir gözlemci özeniyle hep İstanbul’u anlattığı ve bu büyük kentin toplumsal yaşamını canlı kesitler halinde ustalıkla yansıtmış olduğu söylenir. “Eskiden ‘Muaşakat-ı Nisaiye’ (kadın kadına aşk) denilen sevicilik olayının günümüzden 80 yıl önceki görünümünü” bizlere olanca canlılığı içinde anlattığı **“Hamamcı Ülfet”** romanı⁷⁶, “toplum hayatının bugün bile pek fazla değişmemiş bir yönüne cesaretle eğilmektedir.” Ya da bir başka anlatımla, neredeyse 100 yıl öncesinde Türkiye’de bile eşcinsellik olgusu edebiyat konusu olabiliyor ve “Hamamcı Ülfet” gibi insana ilişkin öyküler anlatılabiliyordu.

Tarihten başka bir örneği **Şahabeddin Süleyman** vermektedir. Süleyman 1907 yılında Şişli’de bir konakta geçen olayları konu alan ve **“Çıkmaz Sokak”**⁷⁷ adını verdiği üç perdelik bir oyun yazmıştır. Kadın eşcinselliğini konu edinen oyun, ahlaki değerler üzerinden yoğun tepkiler almıştır. Agora Kitaplığı’nın 2012 basımı için Osmanlıca’dan transkripsiyonu gerçekleştiren Fatmanur İldokuz ile Jale Karabekir, kitabın Sunuş bölümünde, araştırmalarının sonucuna göre

⁷³ **Gümüş, Semih, “Edebiyat, ne değildir...”**, Eleştirinin Saati, 26 Nisan 2013, Radikal Kitap eki, sayı: 632, s.22

⁷⁴ **Bellatin, Mario**, 2011, **“Güzellik Salonu”**, Notos Kitap, ISBN 978-605-5904-44-9, İstanbul, 54 s.

⁷⁵ **Isherwood, Christopher**, 1987, **“Tek Başına Bir Adam”**, Metis Edebiyat Dizisi, Metis Yayınları, İstanbul, 162 s.

⁷⁶ **Rasim, Ahmet**, 1987, **“Hamamcı Ülfet”**, Arba Yayınları, İstanbul, 71 s.
Romanın birinci baskısı için, “Ülfet” başlığı ve İstanbul, 1316 tarihi; ikinci baskısı için, “Hamamcı Ülfet” başlığı ve İstanbul, 1338 kaydı görülmektedir.

⁷⁷ **Süleyman, Şahabeddin**, 2012, **“Çıkmaz Sokak”**, Agora Kitaplığı, İstanbul, 121 s., Sunuş: ss. v.-xv.
Oyun, “1325/1909 yılından önce Resimli Kitap dergisinde tefrika edilmiş, daha sonra 1327/1911 yılında kitap olarak basılmıştır.

“Çıkılmaz Sokak”ın Osmanlı tarihinde lezbiyenlik üzerine bilinen ilk oyun olduğunu, daha eski bir oyun metnine rastlamadıklarını bildirmekteler. Ayrıca araştırmaları sırasında, “Çıkılmaz Sokak”ın – Tiyatro Boyalı Kuş’un 2009 yılında Feminist Dramaturjiyle Okuma Tiyatro III kapsamında sahnelenmesine kadar – oynandığına dair bir bulguya da” ulaşamamışlardır.

“Çıkılmaz Sokak”ın tefrika edilmesinden hemen sonra eleştiren yazılar yazılmasına karşın, oyuna olumlu yaklaşanların da olduğundan söz edilir. Yakup Kadri yakın arkadaşı olan Süleyman’ın oyununu övmektedir: “ ... Öyle düşünüyorum ki Çıkılmaz Sokak bizde yazılan ilk piyestir. Bu Osmanlı Edebiyat-ı hazırasının ilk ve yegâne tiyatro kitabıdır. Şahap Bey bize –şimdiye kadar kâmilten meçhulümüz olan- yeni bir lisan geliştirmiştir. Latif ve zarif bir tiyatro lisanı...”

Kitabı yayına hazırlayan İldokuz ve Karabekir, lezbiyenlik üzerine yazılan eski tarihli bu iki eseri, duruşları itibariyle birbiriyle kıyaslarlar. “Çıkılmaz Sokak’ta kadınlar arası eşcinsel ilişki, erkeğin namusuna zarar vermemek için seçilen bilinçli bir yol olarak tercih edilir.” Roman kahramanına göre, kadınlar arasındaki ilişki namussuzluk olarak tanımlanamaz.

Ancak Çıkılmaz Sokak, “Osmanlı dönemi için olduğu kadar bugün için de tiyatro aracılığıyla ortaya konan radikal bir duruşa sahiptir. Her ne kadar Şahabeddin Süleyman, açıkça taraf tutmuş ve lezbiyenliğin ‘ancak ve ancak cinselliğini erkeklerle yaşayamayan kadınlar arasında yaygın olduğu’nu belirtmiş olsa dahi, lezbiyenliğin konuşulan bir olgu olması tarihsel açıdan da önemlidir.”.. “Lezbiyenliğin ‘konuşulur’ olmasının ötesinde, ayrıca ‘seyredilebilir’ bir olguya dönüşmesi, oldukça devrimci niteliktedir. Belki de yaklaşık yüz yıldır Çıkılmaz Sokak metninin çok da göz önünde tutulmamasının bir sebebi de budur.”

“Hamamcı Ülfet’teyse, Ahmet Rasim Çıkılmaz Sokak’takinin aksine, kadınlar arası ilişkiyi anlatırken namus tartışmasına girmez. Romanda eşcinsellik olanca normalliğiyle, sıradan bir durum olarak ele alınır. .. Çıkılmaz Sokak’ta erkeklerle ilişki ile kadınlar arasındaki ilişki karşılaştırılırken, Hamamcı Ülfet’te böyle bir kıyaslama yapılmaz. .. Ahmet Rasim, eşcinsel ilişkiyi namus meselesi olarak sorgulamadığı gibi, erkeklerle yaşanamayan cinselliğin yerine zorunlu ikame edilen bir tercih olarak da göstermez. Bu yönüyle Çıkılmaz Sokak’tan ayrılır. Üstelik Ahmet Rasim, kadın eşcinselliğini sadece ana karakterler üzerinden işlemekle kalmaz, romanda İstanbul hamam camiasının lezbiyen ilişki ve eğlencelerine yer vererek, bu meselenin içinde bulunduğu dönemde toplumda var olan genel bir olgu olduğunun altını da çizer. Ahmet Rasim Hamamcı Ülfet’te kadın eşcinselliğini olumsuzlamamış, aksine sıradan ve normal bir durum olarak ele almıştır.”

Çıkılmaz Sokak’ın yazıldığı yıldan günümüze Ülkemizde de tiyatro kavram ve olgu olarak sürekli gelişim içindedir.

Lezbiyen, gay, biseksüel, travesti ve transseksüel oyuncuların oluşan **Pembe Hayat Tiyatro Topluluğu**’nun Ankara’da sahnelediği **“Pembe Gri”** adlı oyunun kapalı gişe oynandığının bilgisi verilmektedir.⁷⁸ Oyuncular, “Bu oyunda, cinsel yönelimimizden veya cinsiyet kimliğimizden dolayı yaşadığımız ve bize yaşatılan sorunları tüm çıplaklığıyla insanların gözü önüne seriyoruz. İnsan olduğumuzu görmenizi istedik” demekteler.

Gey karakterler üzerine kurulu, **Tiyatro 0.2**’nin sahneye koyduğu **“Limonata”**⁷⁹ oyunu, **Tiyatro Oyunbozan**’ın **“Dokuz Ay, Son Gün”**⁸⁰ oyunu ile **Sadri Alışık Tiyatrosu**’nun, 2011-2012 tiyatro sezonunda **“Oğluma Bi Haller Oldu”**⁸¹ adlı oyunlarından da söz edilebilir.

⁷⁸ <http://www.icimdekiayi.com/pazar-gunu-pembe-gri-deyiz.html> erişim: 4.06.2013

⁷⁹ <http://www.kulturmafyasi.com/2011/06/15/turkiyede-oyuncu-yok-diyenin-alnini-karislarm/> 04.06.2013

Özet olarak: Felsefe, Edebiyat ve Sanat gibi bilme alanları öncelikle ve ağırlıklı olarak queer bireylerin var oldukları / varoluşlarını sorunsuz gerçekleştirebildikleri ve görünür kıldıkları alanlardır. Bir yandan Felsefe alanında “insan nedir? – kimdir?” türündeki temel sorulara yeni yanıtlar aranırken, nitelikli edebiyat ve sanat ürünleriyle kendi “halleri” üzerine toplumdaki duyarlılık düzeyini yükseltirler.

Sonuç ise, Felsefe gibi güçlü üst yapı kurumunu güçlendirecek biçimde, Mungan ve benzeri ehil ellerde beceri ile kullanılan edebiyat ve sanat alanlarına alt yapı kurumu işlevselliği kazandırılarak, güçlü bir üst yapı kurumu olan Din’e karşın yaşadığımız çağda Hukuk, Eğitim gibi üst yapı kurumlarına ayar verilebilmesidir.

⁸⁰ <http://www.medyafaresi.com/haber/13595/magazin-oglum-gay-olsa-donup-kendime-bakarim-unlu-oyuncudan-iliginc-aciklamalar.html> 04.06.2013

⁸¹ “Oğlunuz Eşcinsel Olsa, Tavrımız Ne Olurdu?”,
<http://www.tiyatrodunyasi.com/haberdetay.asp?haberno=5090> 4.06.2013

Tıp ve Hukuk Alanlarının Süreç İçinde Konuyla İltisi

“Marş, marş, tımarhaneye

Orfoz ve diğer balıklar,
yunuslar, kuğular, flamingolar, albatroslar,
penguenler,
bizonlar,
devekuşları,
koalalar,
orangutanlar ve diğer maymunlar,
kelebekler ve diğer böcekler

ve hayvanlar alemindeki daha birçok akrabamızın bir dönem ya da devamlı olarak, dişi dişiye ya da erkek erkeğe eşcinsel ilişkileri oluyor.

Neyse ki onlar insan değiller: bu sayede tımarhaneden kurtuldular. 1990 yılında bu güne dek (Mayıs 16), eşcinsellik Dünya Sağlık Örgütü’nün akıl hastalıkları listesinde yer aldı.”

Galeano, Eduardo (2012), Ve Günler Yürümeye Başladı, Sel Yayıncılık, İstanbul, s.158.

1800’lü yılların ilk yarısında, belirli noktalarda yoğunlaşan insan kümelenmelerinin hastalıktan arınmış yaşayabilmeleri için çözüm bağlamında üretilen düşünceler kapsamında filizlenen belediyeçilik örgütlenmelerinin temel dayanakları mühendislik ve tıp bilgi üretme alanlarıydı. Mühendislik ve tıp, şehircilik düşünceleri ve şehir planlama fikri ile ilgili en temel mesleklerdi. Tarihte, bulaşıcı hastalıklardan korumak adına, insanın mekânla iltisi ve mekânın örgütlenmesinde söz sahibi olan tıp, günümüze kadar bu ilgisinden kopmamış, kurgusal yaşamın toplumsal-ideolojik biçimlenmelerine uyumlu olarak, ki bunu bugün halk/toplum sağlığı ve tıbbi etik – deontoloji anabilim dalları üzerinden yapmaktadır, kentlinin fiziki ve sosyal mekân içinde toplumsal hiyerarşisinin belirlenmesi işiyle ilgilenmeyi kendi sorumluluk ve görev alanı içinde sürdürmüştür.

Yine tarihsel süreçte, oluşan ya da oluşturulan her toplumsal–ideolojik kurgunun (kültürel yapının) mekânda yerleşmesini ve sürdürülebilir olmasını sağlamak adına başvurulmuş hukuk, bugün de aynı ilgi yoğunluğuyla ve akış halindeki zihinsel kurguların anlam ve önemlerine koşut üretilen alternatif önerileriyle, yaşamın fiziki ve sosyal boyutunda tıpla birlikte işlevseldir.

Günümüzde tıp alanı bir yandan bağlayıcı ve yönlendirici olan eski “fetva”larını geri çekmekte, öte yandan cinsiyet konusunun daha çok “trans” boyutunda bilgi üretici ve uygulayıcı hizmetlerini topluma sunmaktadır. Hukuk ise tarih içindeki yasaklayıcı ve cezalandırıcı işlevini bırakmış, konuyu “hak” ve “özgürlük” bağlamlarına alarak yeni yönlendirici ve bağlayıcı kararlarının servisine başlamıştır.

İnsanlık tarihi içindeki çoğu zaman doğal olmayan bu kurgusal akış kendi epistemolojik bütünselliği içinde değerlendirilmediği sürece konuyu analiz edebilmek mümkün görünmemektedir. Tarihte olanlar kadar bugün olanların da “doğruluğu” hep bakış açılarına bağımlı kalacak, hep var olan büyük anlam kurgularıyla bağıntılı önemlere sahip olacaktır.

Bir dönüm noktası olması nedeniyle de örneğin, yakın tarihli bir çalışmanın verdiği bilgi önemlidir. Tarihin derinlerinde gündelik yaşamın içinde sıradan bir olgu olarak varola gelen erkek eşcinselliği, Bercowitz'e göre⁸², İncil'den önce bugün bilinen ahlâkla ilintilendirilmiyordu. "İbraniler erkek-erkeğe cinsel ilişkiyi iğrençliğin daniskası diye yaftalamadan önce, bu konuda neredeyse hiçbir kısıtlama yoktu. Seks konusunda ilk yasalar ne kadar ayrıntılıysa, aynı cinsle ilişkiler de o kadar göz ardı edilmiştir; eşcinsel ilişki yaşanmadığı için değil (yaşanıyordu çünkü), onu fiilen kısıtlamanın bir gerekçesi olmadığı için. .. İbraniler .. , meşru çocukların doğması için yapılmayan her türlü seksi yasaklayan kurallarda aşırıya kaçtıkları gibi, uç noktalara taşıyacaklardı."

"Yahudiler iş anlaşmalarından tutun da yeme içmeye, hatta seks yapma yöntemlerine kadar tüm hayatlarını kutsal kılma derdindeydiler. Bunu başarmak için geniş bir kurallar ve yasalar silsilesi geliştirdiler. İbrani krallıkları kısa ömürlü oldukları gibi, muazzam antik Pers ve Akdeniz imparatorluklarıyla kıyaslandıklarında önemsizdiler. Yahudilik önce Hıristiyanlığı ve ardından İslâm'ı doğurmasaydı, İbrani hukuku batı tarihinde marjinal bir gelişme olarak kalacaktı. .. Tanrı gazabının verdiği korku ve utançla birlikte eski Yahudilerin ahlaki kısıtlamaları Batı'nın cinsel tutumları üzerinde diğer bütün fikirlerin toplamından daha fazla etkili olmuştur."

"Yahudi hukuku, bedenle ruh arasına hiçbir mesafe koymaz. Tanrı'nın bir uzantısı olarak görülen beden, kutsal bir milletin inşa edilmesinde kullanılacaktır. 'Günahlarınızdan arınıp kutsal olmalısınız, zira ben de kutsalım', diye buyurur Tanrı ve Levililer⁸³ kitabında bunu nasıl yapacaklarını İsrail'in çocuklarına söyler. Tanrı'nın buyruklarına uymak yaşamak demektir, 'verimli olup çoğalmak' (Tekvin 1:28). O buyrukları göz ardı etmek ise belli belirsiz tutundukları topraklardan 'atılacak' noktaya varacak kadar Tanrı'nın gazabını çekmek demektir. Bir İbrani'nin beden ve ruhen yaptığı her şeyin, yer verilen her düşüncenin, güçlü bir sosyal ve dinsel anlamı vardı. Dolayısıyla seks ve üreme, İbrani hayatının ve hukukunun merkezinde yer alıyordu".

Bu nedenle eldeki çalışma, kültür tarihi içinde büyük anlam bağlamlarıyla eşcinselliğin ilintisini kurmadan, nitel bir değerlendirme içine girmeden, konuyla ilintili yakın tarihli değişim ve dönüşümleri verili gerçeklikler olarak aktarmaktadır.

Lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender bireyler kendi varlık durumlarını ve yaşamlarına ilişkin gelecek tasarımlarını "insan hakları" ve "özgürlük" kavramı bağlamında ele aldıklarından, çalışmalarını insan hakları örgütleriyle birlikte yürütmeye ve yurt dışındaki benzer kaygıları taşıyan ve benzer çalışmaları yapan örgütlerle de işbirliği içinde olmaya gayret ederler. Sosyal yaşamda LGBT bireylerin karşılaştığı zorluklar, ayrımcılık ve şiddetin boyutu, bunun yarattığı barınma ve geçinme sorunları, fiziksel ve soysal mekândan dışlanma durumları, yaşlılık ve hastalık durumunda yalnızlık ve yoksunluk kaygısı, çalışmaları daha çok "Ayrımcılık ve Homofobi" konularında yoğunlaştırmıştır. Ankara – Kaos GL Derneği'nin çalışmaları incelendiğinde de 1994 yılından günümüze çalışmaların bu çerçevede seyrettiği görülmektedir.

Derneğin Avrupa Birliği İnsan Hakları ve Demokrasi Programı, Kampanya 2 kapsamında yürüttüğü "**Hayatın Renkleri Projesi**"nin "**Cinsel Yönelim Ayrımcılığı ve Hukuk**

⁸² **Berkowitz, Eric**, 2013, **Seks ve Ceza**, Arzuyu Yargılamanın Dört Bin Yıllık Tarihi, Kolektif Kitap – 20, İstanbul, ss.52-55

⁸³ İbrani yaşamının temellerinden biri olan Levililer kitabında, Yahudiliğin seksle ilgili en önemli kurallarının çoğunluğu yer alır ve Tevrat'ın geri kalanıyla birlikte dini yaşamın vazgeçilmez kılavuzu olarak görülür. a.g.k. s.54.

Raporu⁸⁴, 2007, çalışması, yürürlükteki mevzuatı eşcinsellik olgusunun bakış açısından incelemektedir.

Bu bağlamda başta Anayasa olmak üzere, Çalışma Hukuku, Ceza Hukuku ve Medeni Hukuk'ta cinsel yönelim ayrımcılığı konusu irdelenmiştir.

Raporda, 1982 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, eşcinsellik veya cinsel yönelim konusunda doğrudan konuya yönelmiş olumlu ya da olumsuz bir düzenlemenin bulunmadığı yazılmıştır.

Çalışma yaşamını düzenleyen temel yasalarda eşcinsellik ile ilgili herhangi bir düzenleme de yoktur. “Oysa Avrupa Birliği'nin bu konuda özel direktifleri bulunmakta ve üyelik sürecindeki ülkelerin iç hukuklarını bu direktiflere uyumlu hale getirmeleri beklenmektedir. 2000/78/EC sayılı direktifle çalışma yaşamında maluliyet, yaş ve cinsel yönelime dayalı ayırım yapılamayacağı kuralı getirilmiştir. Buna rağmen 4857 sayılı İş Yasası 2003 yılı gibi yakın bir zamanda yürürlüğe girmesine karşın bu konuda olumlu ya da olumsuz herhangi bir kurala yer vermemektedir. Ancak işyerinde cinsel yönelim ile ilgili sorunlarda uygulanabilecek dolaylı hükümler vardır. Bunlar:

‘Eşit Davranma İlkesi’ başlıklı 5. maddede iş ilişkisinde ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi düzenlenmiştir. Madde metnine göre:

‘İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz.’ “ s.7.

Aynı duruşla, Türk Ceza Kanununda eşcinsellik bir suç olarak görülmez. “Yani eşcinsel ilişki nedeniyle, hiç kimse hakkında yakalama, tutuklama, ceza soruşturması veya ceza davası açılmaz.” s.9.

Rapor yazarı **Oya Aydın**, eşcinsellerin gündelik yaşamlarını doğrudan etkileyen hukuk alanlarındaki düzenlemeler üzerindeki irdemelerinden sonra, Askeri Yargıtay Kanunu'nun 40. maddesine, Avukatlık Kanunu'nun 17. Maddesine, Basın Kanunu'nun 3. Maddesine, Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 11. Maddesine, Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 25. Maddesine, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 8 ve 9. Maddelerine, 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayınları Hakkında Kanun'un 5. Maddesine, Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi Ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'un 3. Maddesine, Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu'nun 3. Maddesine, Siyasi Partiler Kanunu'nun 78. Maddesine dikkat çekmektedir. Bu kanunlarda “genel bir sınırlama nedeni olarak kullanılan ‘genel ahlak’ deyiimi, ahlaka aykırı bir durum olarak değerlendirme nedeniyle eşcinsellerin aleyhine kullanılma potansiyeli içermektedir. Bu nedenle Anayasada cinsel yönelim ayrımcılığının yasaklanması ve bunun ceza kanununda bir suç haline getirilmesi, diğer hukuk alanlarında da, ‘ahlaka aykırı’ deyiminin eşcinseller aleyhine kullanılmaması bakımından büyük öneme sahiptir.” saptamasını yapmaktadır. s.13.

Oysa bu “**ahlâka aykırı**” tanımından kalkarak görüş bildirilmesi durumunda, konu doğrudan Muhafazâr İdeolojinin anlam kapsamına girmiştir ve bu ideoloji'nin anlam dünyası değişmeden, yasalar bazında aktüel yaşama getirilen her değişiklik, mevzuatın basılı kâğıtlarında kalacaktır. Aynen Medeni Yasanın tek eşliliği getirmesi, Öğretim Yasasının ilköğretimi zorunlu kılması gibi uygulanması zorunlu denetime muhtaç olacaktır.

⁸⁴ **Aydın, Oya**, 2007, “**Hayatın Renkleri Projesi**”, **Hukuk ve Ayrımcılık Raporu**, ayrimcilikaglari.org/wp.../Kaos-GL_HukukveAyrimcilikRaporu.pdf, erişim: 14.11.2012

Örnek bir başka çalışma da İnsan Hakları Gündemi Derneği'nin, KIOS Foundation'ın maddi katkılarıyla basılan “**LGBTT hakları İnsan Haklarıdır**”⁸⁵ başlıklı çalışmasıdır.

Çalışma kapsamında öncelikle, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğinin ülkeler bazında cezai yaptırımlara maruz kalıp kalmama durumu incelenmiş ve pek çok ülkenin kendi ulusal yasalarında yaptıkları hukuki düzenlemelerle cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığı yasakladığı ortaya konmuştur. Söz konusu düzenlemeler başta Anayasa olmak üzere, özellikle Sivil Haklar Kanunu, Eşit Olanaklar Yasası, Ceza yasası, Ayrımcılık Karşıtı Yasa, Nefret Kışkırtıcılığının Yasaklanması Yasası, İş Kanunu kapsamında görülmektedir.

İlk kez kişi olarak, 1867 Yılında Karl Heinrich Ulrich'in gey haklarını korumak için kendisinin gey olduğunu açık bir şekilde söylemesinden ve 1897 yılında Berlin'de Magnus Hirschfeld'in homoseksüellere yönelik yasal ve sosyal hoşgörüsüzlüğü sona erdirmek amacıyla faaliyet gösteren dünyanın ilk örgütü olan Bilimsel-İnsancıl Komite (the Scientific-Humanitarian Committee)'yi kurmasından⁸⁶ bu yana, dünyada ve Türkiye'de konu kapsamında uzmanlaşan pek çok yasal topluluk oluşturulmuştur.

Uluslararası düzeyde insan hakları ve özgürlüğü bağlamında ayrımcılık ve insan hakları ihlallerinin incelenmesi ile ilgilenen kuruluşlar:⁸⁷

Birleşmiş Milletler Anlaşma Temelli Mekanizmalar kapsamında kurulan **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi** (*The Human Rights Committee*): 1966 tarihli BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin ve ilgili ek protokollerinin uygulanmasını izlemekle sorumlu bağımsız uzmanlardan oluşmuştur.

Birleşmiş Milletler Tematik Temelli Mekanizmalar kapsamında kurulan **İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörü**: “BM Genel Kurulu'nun 53/144 sayılı kararıyla 9 Aralık 1998'de kabul edilen ‘Evrensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması ve Geliştirilmesinde Toplumsal Kuruluşların (Organların), Grupların ve Bireylerin Hakları ve Sorumlulukları Üzerine Bildirge’nin (BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi) uygulanmasını desteklemek amacıyla 2000 yılında BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından bir özel temsilcinin görev yapması” kararlaştırılmıştır.

İnsan Hakları Savunucularına dair BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi 2000 yılından itibaren görev tanımına bağlı olarak tüm dünyada insan hakları savunucularının haklarını savunmak için çalışmalarını “toplumsal cinsiyet perspektifiyle bütünleşmiş” bir şekilde de yürütmek ve şu anki İnsan Hakları Konseyi'ne ve BM Genel Kurulu'na raporlar sunmakla yükümlüdür.

Çalışmanın bu bölümünde, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğiyle ilgili hakların korunmasına yönelik BM mekanizmalarının son yıllara kadar oldukça muhafazakâr bir eğilim içinde olduğu ancak son yıllarda bu konuda bazı ilerlemelerin kaydedildiği belirtilmektedir.

Avrupa Konseyi – 1949 Londra:

1981 yılından itibaren Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, cinsel yönelim ve toplumsal

⁸⁵ Ataman, Hakan, 2009, **LGBTT Hakları İnsan Haklarıdır**, İnsan Hakları Gündemi Derneği, 1. Baskı, Ankara. http://www.spod.org.tr/turkce/wp-content/uploads/2012/03/LGBTT_Haklari_Insan_Haklaridir.pdf erişim: 05.12.2012

⁸⁶ A.g.a. s.22

⁸⁷ A.g.a. İnsan Haklarının Uluslararası Korunması, ss. 49-71.

cinsiyet kimliğiyle ilgili ayrımcılık uygulamalarının yasaklanmasını öngören karara imza atmıştır. “Bu kararlardan **1981 tarihli ve 756 No'lu Karar'da** Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Dünya Sağlık Örgütü'ne Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması Listesi'nden eşcinselliğin çıkartılması tavsiyesinde bulunmuş, yine aynı tarihli **924 No'lu Tavsiyesi'nde** ise eşcinsellere yönelik ayrımcılığın önlenmesi için üye devletlere bir dizi tavsiyede bulunmuştur. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi benzer nitelikteki tavsiyelerini **2000 yılında kabul ettiği 1470 No'lu Kararla** Avrupa Konseyi'ne üye devletlerdeki sığınmacı ve göçmen konumundaki gey ve lezbiyenlerin durumları hakkında tekrarlamış ve bu konumdaki kişilerin insan haklarının korunması için gerekli her türlü önlemin alınması tavsiyesinde bulunmuştur. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi yine 2000 yılındaki Avrupa Konseyi'ne üye devletlerdeki gey ve lezbiyenlerin duruma ilişkin **1474 No'lu Tavsiyesi'nde** cinsel yönelimle ilgili ayrımcı uygulamaların önlenmesi ve insan hakları

korumasının temin edilmesi için üye devletlere yönelik bir dizi tavsiyede bulunmaktadır:

- İç hukukta yasaklanan ayrımcılık alanlarına cinsel yönelimin de dâhil edilmesi,
- Rızası olan yetişkin kişiler arasındaki eşcinsel aktivitelerin suç olmaktan çıkarılması ve bu nedenle mahkûm olanların salıverilmesi,
- Heteroseksüeller ile eşcinsellerin rıza yaşının eşitlenmesi,
- Özellikle okullarda, tıp mesleğinde, orduda, emniyette, adliyede, baroda ve spor alanında, eğitim ve öğretim vasıtasıyla homofobik tavırlarla mücadelede olumlu tedbirlerin alınması,
- Kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla geniş bir kampanya koordine edilmesi,
- Eşcinsellere karşı ayrımcılık yapanlara disiplin cezası verilmesi,
- Çalışma alanında eşcinsellere eşit muamele edilmesinin sağlanması,
- Kayıtlı birliktelik statüsünün tanınmasını sağlayacak hukuki düzenlemelerin yapılması,
- Eşcinsellere karşı yapılan zulmün sığınma hakkı kapsamına dâhil edilmesi,
- Mevcut temel hakların korunmasına cinsel yönelim nedeniyle yapılan ayrımcılığın dâhil edilmesi ve bu konularda uzman birinin uzlaştırmacı olması.” s.58

Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AIHS) uygulanmasına nezaret etmek amacıyla kurulan **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi** gibi insan haklarının korunması ve geliştirilmesini gözeten önemli bir mekanizmaya sahiptir.

Avrupa Birliği - 1992'de Maastricht Anlaşması ve 1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Anlaşması.

Avrupa Birliği tarafından cinsel yönelimden açık bir şekilde bahseden ve cinsel yönelimi bir hak olarak koruma altına alan ilk uluslararası anlaşma 1999'da kabul edilen Amsterdam Anlaşmasıdır. Buna göre:

“Madde 2 - Avrupa Birliği'ni kuran Anlaşma bu maddenin şartlarına uygun bir şekilde değiştirilecektir:

7) Aşağıdaki madde araya yerleştirilecektir:

“Madde 6a

Bu Anlaşma'nın diğer şartlara yönelik herhangi bir zarar getirmeksizin ve Komisyon'dan oybirliğiyle bir teklif olarak ve Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra Topluluk ve Konsey'e iş bu anlaşmanın verdiği yetkiler dâhilinde cinsiyet, ırksal ya da etnik köken, din ya da inanç, engellilik, yaş ya da cinsel yönelime dayanan ayrımcılıkla mücadele etmek için en uygun şekilde harekete geçilecektir.

AB'nin İstihdam ve İş Konusunda Eşit Muamele İçin Bir Genel Çerçeve Oluşturulmasına İlişkin **27 Kasım 2000 tarihli 2000/78/ EC sayılı Konsey Direktifi** her türlü ayrımcılığın kaldırılmasını öngörmektedir:

(23) Amaç yasal ve gereklilik uygun olduğunda sınırlı durumlara özgü olmak üzere din, inanç, yaş, cinsel yönelim özürllülüğe ilişkin özellikler gerçek ve mesleki olarak gerekli ise farklı muamele haklı görülebilir. Bu durumların neler olduğuna ilişkin bilgiler üye devletlerce Komisyon'a bildirilmelidir.

(...)

(29) Din, inanç, özürllülük, yaş ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılık ile ilgili kişiler eşit yasal korunma araçlarına sahip olmalıdırlar. Daha etkin korunma düzeyini sağlamak için dernek ve yasal oluşumların üye devletlerin belirlediği şekliyle mahkeme önünde temsil ve savunma süreçleri ile ilgili ulusal kurallara halez getirmeksizin üyelerinin adına veya onların izni ile yargılama süreçlerine katılma olanakları güçlendirilmelidir.

Bölüm 1: Genel Hükümler

Madde 1 Amaç

Bu Direktif'in amacı, üye devletlerde eşit muamele ilkesini yürürlüğe sokmak amacıyla, istihdam ve iş alanlarında din veya inanç, maluliyet, yaş ve ya cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılığa karşı mücadele etmek için genel bir çerçeve oluşturmaktır." ss. 69-70.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) – 1970 ve 15 Ocak 1973 tarihinde Helsinki. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın Bakanlar Konseyi 2003'te yapmış olduğu toplantıda AGİT İnsan Hakları ve Demokratik Kurumsallaşma Ofisi'ni (ODIHR), hoşgörü ve ayrımcılığa uğramama hakkıyla ilgili olarak katılımcı devletlerden, sivil toplumdan ve hükümetlerarası örgütlerden elde edilecek bilgileri toplamak üzere görevlendirmiştir. Buna paralel olarak ODIHR'ın hoşgörü ve ayrımcılığa uğramama hakkı programı "Hoşgörü ve Ayrımcılığa Uğramama Hakkı Bilgi Sistemi"ni (TANDIS) geliştirmiştir. TANDIS, AGİT bölgesinde hoşgörü ve ayrımcılığa uğramama hakkıyla ilgili bilgiler ve pratikler hakkındaki bilgiyi temin etmek ve paylaşmak amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Bu amaçla TANDIS aşağıdaki konularda çalışmaktadır:

- AGİT üyesi devletlerden, STK'lardan ve diğer örgütlerden bilgi temin etmek;
- Ülke sayfaları yoluyla ülkelerdeki girişimler, yasalar, ulusal uzman kurumlar, istatistikler ve diğer bilgilere birinci elden erişim sağlamak,
- Farklı temel sorunlarla ilgili bilgilerin edinileceği tematik sayfalar hazırlamak,
- Uluslararası standartlar ve araçlar hakkında bilgi sunmak,
- Ülke raporları ve yıllık raporlar dahil olmak üzere hükümetlerarası örgütlerden bilgi edinmek.

TANDIS sistemi bu amaçlara paralel bir şekilde homofobi ve nefret suçları hakkındaki bilgileri de toplamakta bu konudaki gelişmelere yer vermektedir. TANDIS sistemi içindeki tematik başlıklardan biri de homofobi ve nefret suçlarıdır." ss.70-71.

Bunlara ek olarak⁸⁸, aşağıda verilen örgütlerden söz edilebilir:

- Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International),

⁸⁸ A.g.a., ss. 72-75.

- İnsan Hakları İzleme (Human Rights Watch),
- Uluslararası Lezbiyen ve Gey Birliği (ILGA - International Lesbian and Gay Association),
- Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (the Fédération Internationale des ligues des droits de l'Homme - FIDH) – İşkenceye Karşı Dünya Örgütü (Organisation Mondiale Contre la Torture - OMCT) - İnsan Hakları Savunucuları Ortak Programı,
- Front Line,
- Uluslararası Barış Tugayları (Peace Brigades International - PBI),
- Protectionline,

Alanda aktif **ulusal örgütlerden** en etkinleri olarak:⁸⁹ **Kaos GL (Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği), Lambdaistanbul LGBTT Derneği, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, Kaos GL İzmir, Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPOD) İstanbul, Piramid LGBTT Diyarbakır Oluşumu, MorEl Eskişehir LGBTT Oluşumu**'nu saymak mümkündür.

Eşcinsel gençler, Üniversiteli eşcinsel imaj ve kültürünün tanıtılması, Türk toplumunda eşcinsel bir bilinç oluşturması, üniversiteli eşcinseller arasında iletişim sağlanması ve yerleşkeler içinde ortak yaşam alanlarının oluşturulması amacıyla, **Üniversitelerarası Gey ve Lezbiyen Topluluğu'nu (legato)** kurmuşlardır.⁹⁰

İlk kez 1996 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde ortaya çıkan ve uygulanan fikir, 1997 yılında Legato Hacettepe'nin kurulmasını sağlamıştır. Bahar şenliklerinde stand açmak, haftalık toplantılar düzenlemek, film gösterimleri yapmak, afiş asmak gibi etkinlikler düzenleyerek, yerleşkelerde eşcinsel bilincin oluşturulması için çalışan her iki grubun da, kurucu ve üyelerinin mezun olmasıyla etkinliğini ve canlılığını yitirdiği; sessizleşmenin ardından yaklaşık iki yıl sonra GayAnkara grubunun ön ayak olmasıyla Legato projesinin tekrar hayat bulduğu, ilk aşamada 28 Haziran 2000 tarihinde 23 üniversiteye e-posta listeleri açıldığı ve bu sayının 2006 yılı itibarıyla 84'e ulaştığı belirtilmektedir.

Legatolar arası iletişim, 20 Aralık 2000 tarihinde kurulan Legato Ortakliste üzerinden sağlanmaktadır. 10 Şubat 2001 Tarihinde İstanbul'daki tüm Legato'lar 60'ın üstünde bir katılımı Legato Ortakliste altında toplanmıştır. 19 Ocak 2002 tarihinde hiçbir üniversitenin kendi başına yeterli katılımı sağlayamadığı ve amaçlanan kalıcılığa ulaşamadığı görüldüğünden mevcut oluşumları koruyarak bir araya gelen İstanbul Legato'ları, bu tarihten sonra hızlanan ve düzenli bir hale gelen çalışma ve toplantılar sonucunda, Türkiye'deki eşcinsel üniversite öğrencilerini, üniversite mezunlarını ve akademisyenleri çatısı altında toplayan ve giderek artan üye sayısıyla,

⁸⁹ A.g.a., ss. 75-77.

⁹⁰ http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Cniversiteleraras%C4%B1_Gey_ve_Lezbiyen_Toplulu%C4%9Fu
erişim:09.11.2012

Türkiye'nin en büyük ve en aktif eşcinsel sivil toplum kuruluşlarından biri olmuştur.

Özetle genç ve erişkin eşcinseller, ulusal ve uluslararası düzlemde kurdukları hukuki kimliği olan topluluklar üzerinden, hem konuya ilişkin algılamaları hem de doğrudan yasal düzenlemeleri etkilemekte ve amaçları yönünde değiştirmektedirler.

Hukuk bazında olan hareketlenmelerden elbette **tıp** alanı da etkilenmektedir. Örneğin, **Amerikan Psikiyatri Derneği** Yönetim Kurulu eşcinselliğin DSM (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders - Hastalıkların ve Sağlıkla İlgili Sorunların Uluslararası İstatistiksel Sınıflaması)'de sıralanan hastalıklar kategorisinden eşcinselliğin çıkartılmasına **1973 yılında** karar vermiştir. Karar Amerikan Psikiyatri Derneği'nin 1974'de yapılan yıllık genel kurulunda üyelerin çoğunluğu (%58) tarafından onaylanmış ve 2006 yılında yapmış olduğu genel kurulunda söz konusu kararı tekrarlamıştır.⁹¹

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) de 17 Mayıs 1990 tarihinde eşcinselliği zihinsel hastalıklar listesinden çıkarmış ve 1992'de bu karar ICD-10 (International Classification of Diseases-Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması) listesine resmen kaydedilmiştir. 1994 Tarihinden itibaren Dünya Sağlık Örgütü'ne üye tüm ülkeler yeni sınıflandırmayı kullanmaya başlamışlardır. Bu vesileyle 17 Mayıs tarihi LGBT bireyler tarafından **uluslararası homofobi karşıtı gün** olarak kabul edilmiştir ve bu tarihte “gün” değişik etkinliklerle kutlanmaktadır.

Uluslararası Homofobi Karşıtı Günü, cinsiyet kimliği veya cinsel yönelimlerle ilgili tüm fiziksel, ahlaki veya sembolik şiddetlere karşı eylem ve karşı durma günüdür. Bu mücadele ruhu ile insanların eşitliği için mücadele eden tüm girişimlere ilham ve destek verilerek, hepsiyle koordinasyon içinde olmak amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda **Yogyakarta İlkeleri** de önemli bir çalışma olarak durmaktadır.⁹² “Yogyakarta Prensipleri ‘cinsel yönelim’ ve ‘toplumsal cinsiyet kimliği’ ile ilgili olarak uluslararası insan hakları hukukunun kullanılmasına dair bir dizi ilkeyi sıralamaktadır. Endonezya'nın Yogyakarta kentindeki Gadjah Mada Üniversitesi'nde 6-9 Kasım 2006 tarihlerinde bir araya gelen ve aralarında Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Şiddete Dair Özel Raportörü Yakın Ertürk'ün de bulunduğu BM özel raportörlerinin, akademisyenlerin ve insan hakları savunucularının bulunduğu 29 insan hakları uzmanı tarafından kaleme alınan Prensipler, yaşam hakkından eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkına; hareket özgürlüğünden çalışma hakkına; işkence ve kötü muameleye uğramama hakkından adil yargılanma hakkına kadar toplam 29 ilkeyi detaylarıyla bir araya getiriyor. Yogyakarta Prensipleri ‘cinsel yönelim’ ve ‘toplumsal cinsiyet kimliği’ kavramlarına açıklık getirdiği gibi, 29 maddelik bir dizi tavsiyeyi de içeriyor. Bu tavsiyeler BM mekanizmalarının Yogyakarta Prensipleri'ni tanımasını ve yaygınlaştırması için çaba harcamasını da kapsıyor. Tavsiyeler ayrıca insan hakları alanında çalışan veya görev tanımlarında insan haklarını konu edinen STK'lara da benzer bir çağrıda bulunduğu gibi gündelik medyayı da göreve çağırıyor. Son olarak uluslararası alanda LGBTT haklarını savunan ILGA temsilcisi *Beto de Jesus* BM İnsan Hakları Konseyi'ne yönelik yaptığı konuşmada, Konsey'i Yogyakarta Prensipleri'ni kullanması yönünde cesaretlendirmiştir. “ s.31.

⁹¹ **Ataman, Hakan**, 2009, **LGBTT Hakları İnsan Haklarıdır**, ss.22-23.

⁹² A.g.a., ss. 31-36.

Ataman kendi dip notunda bu çalışmaya ilişkin detaylı çalışma için Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity, ©2007 Yogyakarta Principles, BACKGROUND: About the Yogyakarta Principles, <http://yogyakartaprinciples.org/> web sitesine yönlendirmiştir.

Konumuz bağlamında özellikle 18. İlke – **“Tıbbi Suiistimallerden Korunma Hakkı”** çok önemlidir. Bu İlke’ye göre,
“Hiç kimse cinsel yönelimi ya da toplumsal cinsiyet kimliğine dayanılarak tıbbi ya da psikolojik muayenenin, işlemin, testin herhangi bir biçimine zorla tabii tutulamaz ya da bir tıp merkezinde zorla hapsedilmez. Karşıt herhangi bir sınıflandırmaya rağmen, kişinin cinsel yönelimi ya da toplumsal cinsiyet kimliği, kendi içinde ve kendine ait medikal durumlar değildir ve bunlar tedavi edilemez, iyileştirilemez ya da bastırılmaz.” s.34.

Değerlendirme

Sonuç olarak kültür tarihinin içinde bulunduğumuz bu dönemde, tıp ve hukuk gibi iki güçlü bilgi üretme ve uygulama alanının dünya ölçeğinde yüzlerini eşcinsellik olgusuna çevirdiklerini söylemek mümkündür. Kendi kültürel birikimlerine endeksli olarak ardı ardına uygulama içine giriyor olsalar da, özellikle belli ortak paydalarla bir araya gelebilmiş ülkeler (AB'ye bağlı ülkelerde olduğu gibi), eşcinseller lehine olan düzenlemeleri daha erken tarihlerde yapmışlardır. Ancak kendi kültür evreninin doğruları içinde saptanmış olan ölçütlerle değerlendirildiklerinde “gelişmiş” olduğu saptanan ve dünyanın kalan ülkelerine “örnekülke” olarak gösterilen batı ülkeleri, kendilerine göre arkada olanların da yetişmelerini sağlamak için, sahip oldukları bazı nicel değerlere nitel değerler yükleyerek silaha çevirme becerisine de sahip görünmektedir.

Bu kaniya, Sorbonne Üniversitesi Sosyoloji bölümünde sunmayı düşündüğü doktora tezi için Türkiye'ye gelerek veri toplayan Philippe – Schmerka Blacher'in sözleri⁹³ de temel oluşturacak güçtedir.

Sorbonne Üniversite'sinde dört yıl Türkçe okuyan Blacher araştırmalarını Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nde sürdürmekte, Türkiye'de iki yıl kalmayı düşünmekte, çalışması tamamlandığında 700 sayfayı bulacak Dr. tezinin “şimdilik tamamlanan” başlıklarının “Türkiye'de Eşcinselliğin Tarihi”, “Eşcinsel ve Din” ve “İstanbul'da Eşcinsel Argosu” olduğunu söylemektedir. Kendi sözleriyle “Eğer Türk hükümeti eşcinsellerin eşitliğini ve haklarını güvence altına alan bir yasa çıkarırsa bu, Türkiye'nin AB'ye girmesine çok ama çok yardımcı olur.” Avrupalı bürokratların gözünde bunun Kürt meselesinin çözümünden bile daha önemli olduğunu söylemektedir. Bunun çok yalın ve bir o kadar da masum yüzü bir nedeni var; “Çünkü Brüksel'de çalışan AB bürokratlarının büyük çoğunluğu eşcinsel.”

Avrupalı bir entelektüel için, onun siyasal-toplumsal havayı değerlendirme biçimine göre, eşcinsellerin hak ve özgürlük sorunları, Türkiye'de toplumun Kürt bileşeninin tamamının siyasal ve kişisel vatandaşlık hakları bağlamında yürütülen hak ve özgürlük çalışmalarından daha önemli görünüyor olabilir. Bu arada toplumumuzun Alevi bileşeninden hiç söz etmiyoruz. Kaldı ki bu konular sorun hiyerarşisi içinde ele alınabilecek konular da değildir. Ama daha da önemlisi, bu değerlendirme biçiminin, sınır tanımayan küresel sermayenin, eşcinsellik olgusuna nasıl yanaştığının analizini tamamen devre dışı bıraktığından ötürü çok ama çok kusurlu oluşudur.

Bunun biraz olsun anlaşılır olmasını sağlamak için, eşcinsellere tanınan evlenme hakkından söz etmek gerekmektedir. Anayasalarında engel olmayan ülkeler, eşcinsel çiftlere heteroseksüel çiftler gibi evlenebilme olanağını yasal olarak sağladılar. Ancak Almanya gibi nikâhın ve evlilik birliğinin sadece bir erkekle bir kadın arasında olabileceğini öngören ve bunu Anayasalarına da almış bulunan ülkeler de eşcinsel birliği yasal kılmak için hukuki bir yol bulmakta gecikmeyerek, Aile Hukuku'nda yer alan yeni bir kurum icat ederek, aile kurumuna paralel bir kurum olarak “**Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığı**”⁹⁴ tanıma yoluna gitmişlerdir.

⁹³ Oğuz, Kürşad, AB'nin anahtarı eşcinsel lobide, <http://www.reocities.com/Paris/9440/aktuel.htm>, erişim: 07.11.2012

⁹⁴ Pürselim Doğan, Hatice Selin, 2011, Almanya'da Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığında Veraset İlamının Alınması Ve Bu İlama Dayanılarak Türkiye ve Almanya'da Bulunan Terekenin Paylaşılması, MHB Yıl 31, Sayı 1, www.istanbul.edu.tr/merkezler/mmaum/datalar/...1/purselim.pdf, erişim: 13.11.2012.

Almanya’da, “ ‘Eşcinsel Birlikteliklere Karşı Ayrımcılığın Sona Erdirilmesine Dair Kanun: Hayat Ortaklıkları’ isimli yasa 16.02.2001 tarihinde hazırlanmıştır. İlk zamanlarda yasanın, Alman Anayasası’na aykırı olduğu fikri doğmuş olsa da, Alman Anayasa Mahkemesi, 17.7.2002 tarihli kararında tescil edilmiş hayat ortaklıklarının Alman Anayasası’na aykırı olmadığına hükmetmiş; bu tür birliktelikleri “aliud zur Ehe” yani “farklı evlilik” olarak nitelendirmiştir.

Alman kanun koyucu, eşcinsellere yönelik düzenlemeleri yaparken oldukça dikkatli ve planlı davranmıştır. Eşcinsellerin Almanya’da hayat ortaklığı kurmalarını sadece Hayat Ortaklığı Kanunu ile sınırlamamış; Alman Milletlerarası Özel Hukuku’nda da (Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch/EGBGB) bu düzenlemeye kanunlar ihtilafı kuralı olarak yer verilmiştir. Hukuki bir aksaklık yaşanmaması adına, iki düzenleme de Almanya’da eşzamanlı olarak 01.08.2001 tarihinde uygulamaya girmiştir.” s..245.

2013 yılı yazında, eşcinsel evli çiftleri de aynen heteroseksüel evli çiftler gibi aynı vergilendirme kapsamına yasal olarak alan Almanya, her iki evlilik türü arasında, çocuk edinme konusunda eşcinsel evlilikte evlat edinme yolunu çiftte kapatıp, sadece kişi bazında açmasının dışında hiçbir tanıma ve uygulama farkı bırakmamıştır.

Aile kurma ve evlenme sorununu bir hak kapsamında ele alarak çözen eşcinsel hareket, böylece heteroseksüel egemenliğin karşısındaki “devrimci duruş”unu kaybetmektedir. Küresel sermayenin ideolojisi eşcinsel hareketi gün be gün kendi egemenlik sınırları içine almakta ve hareketin ideolojik gücünü tüketmektedir. Aile ekonomisi ile küresel sermayenin ilintisi bir yana, yaşamın tüm boyutlarında seyreden yasal eşcinsel dünyası küresel sermaye için cazip ve cankurtaran yeni bir pazar alanıdır.

Salt zihinsel düzeyde kalarak, olgu ve seyreden kültürel oluşumlar değerlendirildiğinde, konunun Muhafazakâr İdeoloji bağlamında açıkça ele alınmadığı sürece, olduğu söylenen ve (sadece günlük seyreden kadın cinayetleri düşünüldüğünde bile) dünya üzerinde hayli abartılan soruna kalıcı bir çözüm getirilmesi mümkün görünmemektedir. Muhafazakâr İdeolojinin sadece inanç temeli sorun oluşturmaz; İdeoloji’nin küresel sermayeli ekonomik temeli aktüel düzlemde çözülmesi daha zor bir sorun alanını oluşturur. İnanç (kurumlaşmış hali ile din) ve ekonomi sosyal yapıyı kuran çok önemli kurumlardır. Ancak ilgili yazında eşcinsellik ile küresel ekonominin ilintisi üzerinde yeterince durulmaz. Hak ve özgürlük konularının hukuk alanında yasalarla çözümlenebileceğini düşünmek ve küresel ekonomi ile bağlantısını göz ardı etmek, sorunu çözümsüz bırakır.

Bunun dışında, Türkiye’de toplumun eşcinsel eğilimli bileşeni içinde, edebiyat, sanat ve yüksek öğretim kurumlarında konumlanan ve değerli eserler veren ve bilgi üreten bireyleri nitelikleriyle dikkat çekmekte ve ileriye dönük umut oluşturmaktadır.